מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה 'יושב אהלים'
דיין באה"ק ובצרפת

Michael Chlomo Abichid

Rav Kehilat Habad Ramat Beth Shemesh, Israel
Roch Kolel de formation de Rabbanim
Dayan au 'Vaad Rabbanei Loubavitch de France'

ב"ה

כינוס תורה פסח תש"פ

-השיעור נמסר בשידור חי עקב המצב-

מנייני מרפסות בעידן נגיף הקורונה (רח"ל)

מאת הרב מיכאל שלמה אבישיד שליט"א

שאלה: מכיוון שהמצב אינו מאפשר לנו להתפלל בבית הכנסת, התחדשו מניינים המתקיימים בין השכנים, כאשר כמה שכנים מצטרפים למנין דרך המרפסת שלהם, או כאשר עומדים בכניסה לבית מבחוץ. והשאלות הנשאלות הן:

א) האם אפשר לצרף עשרה אנשים למנין באופן כזה שכל אחד עומד במרפסת שלו, או בכניסה לביתו? והאם מותר יהיה לומר דברים שבקדושה באופן זה? שהרי המרפסות והכניסות, הן כל אחת רשות בפני עצמה, ואין עשרה אנשים באותה רשות, והקשר היחיד שיש ביניהם הוא הראיה והשמיעה.

ב) האם צריכים שכולם יראו את כולם, היינו שכל אחד יראה את כל שאר תשע האנשים המהווים את המנין? או שמספיק בכך שיראו מקצתם? והאם צריך שיראו דוקא את הש"ץ?

ג) האם אין לחשוש מדברים מטונפים הנמצאים ברחוב, שיפסיקו בין המתפללים, וימנע מהם להצטרף או לענות לדברים שבקדושה?

ד) האם רשות הרבים, כגון רחוב, מפסיק בין המתפללים ומונע הצטרפות המנין?

תשובה:

יש לדון כאן בכמה סוגיות ועניינים, לכן נפרוש בפנינו את הסוגיות השונות, ולאחר מכן ניגש להכרעה להלכה.

א. מקור דין צירוף מנין

תנן **בפסחים** (פה, ב) בענין איסור הוצאת קרבן פסח מחוץ לבית: אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך. ובמוקדשין קוצץ בקופיץ, שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים - כלפנים, מן האגף ולחוץ - כלחוץ. החלונות ועובי החומה - כלפנים. ע"כ.

ופרש"י מן האגף ולפנים כלפנים - אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו, דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח, עד מקום הנקישה, שקורין רב"ץ (המקום במזוזות בו נכנסת הדלת). **מן האגף ולפנים** - דהיינו תוך העיר ממש כלפנים, ואוכלין שם קדשים קלים. **מן האגף ולחוץ כלחוץ** - דהיינו מקום הנקישה, ואגף עצמו לא ידעינן השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש ליה. **החלונות** - שבחומת ירושלים, ועובי ראש החומה בגובה כלפנים, ואף על גב דבעובי השערים לא אמרן הכי - התם כדמפרש טעמא בגמרא: מפני המצורעים. ע"כ.

ובגמרא שם: הא גופא קשיא, אמרת מן האגף ולפנים כלפנים. הא אגף עצמו - כלחוץ. אימא סיפא מן האגף ולחוץ - כלחוץ, הא אגף עצמו - כלפנים! לא קשיא, כאן בשערי עזרה, כאן בשערי ירושלים. דאמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים - מפני שמצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה, ובגשמים

מפני הגשמים. ואמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני מה לא נתקדשה שער נקנור - מפני שמצורעין עומדין שם ומכניסין בהונות ידם. ע"כ.

וביאור הענין, שמקום עובי הפתח מבפנים, היינו ממקום סגירת הדלת כלפי פנים, כל מקום זה בעובי הפתח נקרא לפנים. וכן מחוץ לדלת כלפי חוץ כל מקום זה בעובי הפתח נקרא חוץ. ולגבי עובי המקום שבו הדלת עצמה נסגרת קיים ספק, ועל זה שאלו בגמרא, וענו ששערי העזרה נתקדשו והם כלפנים, ושערי ירושלים לא נתקדשו והם כלחוץ.

ועוד **בגמרא** שם: אמר רב יהודה **אמר רב**: וכן לתפלה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר **רבי יהושע בן לוי**: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

ופרש"י וכן לתפלה - העומד מן האגף ולפנים **מצטרף לעשרה**, והעומד חוץ לפתח אין מצטרף. **אינה מפסקת** - שאין הפסק לפני המקום, שהכל גלוי וידוע לפניו, ואין סתימה לפניו. ע"כ.

ולכן העומד מן האגף ולחוץ, אף שהוא עומד בעובי הפתח, הרי הוא כבחוץ ואינו מצטרף.

ונחלקו בזה רש"י ותוס'. **דרש"י** פירש כנ"ל שמדובר כשאין עשרה והוא מצטרף להיות עשירי, שאם עומד בתוך עובי הפתח ממקום סגירת הדלת ולחוץ הרי הוא כבחוץ ואינו מצטרף אליהם. אבל **תוס'** (ד"ה וכן לתפילה) ביארו שמדובר באופן שיש בפנים כבר מנין של עשרה, והיחיד הנמצא בחוץ רוצה להצטרף עמהם בעניית דברים שבקדושה כגון קדיש וקדושה, דלרבי יהושע בן לוי אין מחיצה מפסיקה והוא יכול לענות עמהם, ולרבי יהודה מפסיקה ואינו יכול. אבל לענין להצטרף לעשרה כדי להוות את המנין, בזה לדעתם כו"ע מודו דאין מצטרף.

וכתבו **התוס'** שהלכה כריב"ל, ובמקום אחר (סוטה לח, ב ד"ה מחיצה מאי) הזכירו התוס' שוב את שיטתם והוסיפו שכן פסק **רבינו חננאל** הלכה כריב"ל.

וכן הסכימו רוב הראשונים לשיטת התוס', וכן נפסק להלכה **בשו"ע** (או"ח סי' נה סי"ג וס"כ) שאינן מצטרפים אלא עשרה במקום אחד והעומד בפתח מן הגף ולחוץ כלחוץ ואינו מצטרף, אבל אם יש עשרה במקום אחד ואומרים דבר שבקדושה, כגון קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות. וכן כתב **אדה"ז בשלחנו** (שם סט"ו וסכ"ב).

[וראה לקמן שיתברר שכל זה מדובר באופן שהעומדים בפנים אינם רואים אותו אחד שעומד בעובי הפתח, ושכן הפירוש בדעת רש"י ותוס' הנ"ל, ולכן לפי תוס' הא דאינו מצטרף להלכה, הוא בשאינו נראה להם].

ולגבי מקום סגירת הדלת עצמה אם הוא כלפנים או כלחוץ, לפי תשובת הגמרא הנ"ל בענין הקרבנות, לכאורה משמע שבדין התפילה, מקום הדלת כלפנים. משום שלכאורה משמע בגמ' דהמקומות שנתקדשו הרי נתקדשו בממילא כיון שכלפינם הם, והמקומות שלא נתקדשו היה צריך לתת טעם מיוחד למה לא נתקדשו. וכ"כ **הב"י** (סי' נה סי"ג) **בסברא ראשונה** שכן משמע. אבל אח"כ הביא דעת **ר' ירוחם** שכתב שמקום סגירת הדלת כלחוץ, והוסיף שלכאורה זו גם דעת **הרמב"ם** (קרבן פסח פ"ט ה"א) שכתב גבי קרבן פסח שיצא לחוץ שמקום האגף עצמו כלחוץ, והיינו שגם הוא הבין שכל הפתחים דעלמא כן דינם, ומשמע שכן תהיה דעתו גם לענין תפילה שהרי גם שם מדובר בפתחים דעלמא. וזו ג"כ דעת **התוס'** (בפסחים שם ד"ה החלונות) שכתבו שהקידוש היה תלוי בדעת בית דין, ועי"ז נעשה מקום הדלת כלפנים, משמע שבעלמא כלחוץ, שאם לא, לא היו צריכים בי"ד לפעול שיתקדשו המקומות אלא היו מתקדשים ממילא. וכ"פ **בשו"ע** (שם) שמקום סגירת הדלת עצמה כלחוץ, היינו משפה הפנימית של הדלת ולחוץ כלחוץ, אף כאשר היא פתוחה[1]. וכן פסק **אדה"ז**[2] (שם סט"ו) ואף הוסיף שכל מקום החפיפה של הדלת אם נפתחת כלפי פנים, הרי כל עובי האסקופה שעליו חופפת הדלת הרי הוא כלחוץ. וכ"פ **החת"ס** (הגהות על שו"ע כאן).

אבל **המג"א** (שם) חלק על השו"ע[3], ע"פ מש"כ בספר תניא רבתי שמקום סגירת הדלת הרי הוא כלפנים, וכתב שכן משמע בגמ', וציין לדברי הב"י הנ"ל בהבנת משמעות הגמ' (סברא ראשונה הנ"ל). וכ"פ **האבן העוזר** (על השו"ע כאן) **והגר"א** (סקכ"ה) **והמ"ב** (שם סק"נ, ע"ש שהביא אותם).

ועכ"פ מכל הנ"ל למדנו אשר אין מצטרפים למנין אא"כ נמצאים באותה רשות ממש, אבל מי שלא נמצא ברשות אחת עם שאר המנין, ואפילו עומד בעובי הפתח ממקום סגירתה ולחוץ [וב' ביאורים בזה גופא כנ"ל], אינו מצטרף למנין. וכ"כ **השו"ע** (שם) שצריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח ציבור עמהם. וכ"כ **אדה"ז** (שם).

---

[1] כן ביאר המ"ב סק"נ בדעת השו"ע, ונראה שכן משמע ממג"א סקי"א. וכן פשוט.

[2] ועיין בציונים מכת"י בשוה"ג שכתב רבינו את פירוש התוס' שם דלא מקדשי ממילא משום דלא הוה כלפנים, ושכן דעת הרמב"ם, וכתב "דלא כמ"א". והוסיף עוד לבאר שכן כוונת רש"י בפירושו על המשנה ד"ה חלונות, שכתב דבגמ' מפרש מאי טעמא לא נתקדש עובי השערים, והיינו כוונת הגמ' לומר מאי טעמא נתקדשו שאר המקומות וכפירוש התוס' הנ"ל, ע"ש היטב.

[3] וראה במחציה"ש שם שכתב שאם הב"י היה רואה את הספר תניא רבתי אפשר שהיה פוסק כמותו, כיון שכן הבין בפשטות הגמ'. ע"ש. [לצורך הידיעה, ספר תניא רבתי הוא ספר שנכתב בתקופת הראשונים באיטליה על ידי רבי יחיאל בן יקותיאל הרופא, שהיה מתלמידי הריבב"ן]. ועיין בהגהות החת"ס כאן שהביא ראיה חזקה לדעת הרמב"ם והשו"ע ודלא כמג"א, ע"ש ובמשנה דנדרים נו ע"ב שציין אליה.

ולכן בנידו"ד, לכאורה אי אפשר לצרף מנין כאשר כל אחד עומד במקומו ובמרפסתו, שהרי כל מרפסת היא רשות אחרת בפ"ע, וגרע טפי מעובי הפתח, וא"כ לכאורה איך יצטרפו למנין באופן זה.

ועוד, שהרי כתב **השו"ע** (ס"כ) בשם יש אומרים את דעת **מהר"י אבוהב** שאם יש דבר מטונף המפסיק בינו לבין שאר המנין אינו מצטרף אליהם. וכ"כ **אדה"ז** (סכ"ב). וא"כ בנידו"ד כמעט ודאי שיש דבר מטונף המפסיק ביניהם. ולכן יש לחקור היטב איך אפשר שיצטרפו באופן זה.

ב. דין חצר הטפל וגרירת יחיד בתר רוב

יש לדון עוד בדברי הגמ' **בעירובין** (צב ע"ב) באופן שיש חצר גדולה ובסמוך לה חצר קטנה, ואין כותל המפריד בין שתי החצרות, היינו שהקטנה פרוצה לגמרי לתוך הגדולה, וכותלי הגדולה עודפים על רוחב הקטנה. שבאופן צירוף הציבור הנמצאים בחצרות אלו, אמרה הגמ' שם "צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין, תשעה בקטנה ואחד בגדולה - אין מצטרפין".

ופרש"י שם "**יוצאין** - דשליח ציבור דקאי בקטנה הכא שייך". היינו שכיון שהחצר הקטנה נגררת אחר הגדולה וטפלה לה לכן הש"ץ נגרר ומצטרף לציבור. ועוד פירש "**אין יוצאין** - דהשתא לא שייך בתרייהו, וצבור דקיימי בקטנה לא מצינן למימר דשייכי בתריה, דרובה בתר חד לא משתדו". היינו שאף שלכאורה היו צריכים להיגרר אחר הגדולה שהרי הקטנה טפל לה, מ"מ כיון שהם רוב אין הם נגררים אחר יחיד, וא"כ אין צירוף ביניהם.

וכ"כ **בשו"ע**[4] (שם סט"ז וי"ז) וז"ל: (טז) חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה, דהיינו שנפרצה קטנה במקום חיבורה לגדולה ונפל כל אותו כותל שהיה מפסיק ביניהם, ובגדולה נשארו משארית כותל זה שנפל פסים (פי' מעט כותל ישר ושוה) מכאן ומכאן, הגדולה כמופלגת מן הקטנה, ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זוית שלה. לפיכך, אם תשעה בגדולה ואחד בקטנה, מצטרפין שהקטנה נגררת אחר הגדולה והרי היא כאילו היא בתוך הגדולה, **כיון שהרוב בגדולה**, אבל אם היו תשעה בקטנה ואחד בגדולה, או חמשה בזו וחמשה בזו, אין מצטרפין. (יז) היה שליח צבור בקטנה וצבור בגדולה, מוציאן ידי חובתן, שהוא נגרר אחריהם. אבל אם היה ש"צ בגדולה וצבור בקטנה, אינו מוציאן ידי חובתן, שאין הרוב נגרר אחר היחיד. עכ"ל.

---

[4] ולכאורה תמוה קצת למה הוכפל דין זה בגמרא ובשו"ע, ואמרו את אותו הדין בב' אופנים, הן בתשעה ואחד (סע' ט"ז) והן בציבור וש"ץ (סע' י"ז). ועיין בפמ"ג סקי"ג ובמ"ב סקנ"ו וסקנ"ט, שלכאורה יוצא שהוא מכיון שהש"ץ גרע טפי משום שהוא צריך להוציאם ידי חובה, ולכן קס"ד שאינו מוציאן אף באופן שתשעה בגדולה והוא בקטנה, שבזה אמרנו בסע' ט"ז (באחד בקטנה) שמצטרפים, אבל בש"ץ אינו מוציאן כיון דאינו ברשותם, קמ"ל שכן. ולכאורה כן הוא מדוייק מלשון אדה"ז בסי"ט בענין צירוף מי שעל התיבה שכל הבעיה כאן היא אם מוציאן ידי חובה, ולא כתב אם מצטרפין או לא, דבזה כבר למדנו דמצטרפין בסע' טז שם, אבל בתור ש"ץ היה צריך ללמד שהוא גם מוציא אותם. וכל זה מיירי שאין רואים את הש"ץ, ולא אלו את אלו (עיין פמ"ג סקי"ב ומ"ב סקנ"ד ונ"ז, וכ"מ מאדה"ז סט"ו-י"ט).
[ואין לומר שהקס"ד הוא רק שיש לו **יתרון** ומעלה כיון שמוציא אותם והם נותנים את דעתם עליו, ולכן היינו סבורים לומר שיכול להוציאם אפילו כשהוא בגדולה והם בקטנה שהם נגררים אחריו ואתי הלכתא קמ"ל שלא, זה אין לומר, שהרי יוצא ברור שגדר הגרירה מורכב משני דברים בלבד: א) הרוב גורר את המיעוט ואינו נגרר על ידי המיעוט. ב) הרשות הגדולה גוררת את הקטנה ואינה נגררת אליה. **ורק כאשר ישנם ב' ההגדרות יחד, היינו רוב בגדולה, אזי יש גרירה וצירוף**, אבל כאשר חסרה אחת מהן אין גרירה וצירוף. כן יוצא ברור מדברי הגמרא, ומהשו"ע ומכל הפוסקים על אתר, עיין פמ"ג, לבושי שרד ומ"ב סקנ"ה, וכן כתב אדה"ז בסי"ח. ולא כתבו הפוסקים להדגיש רק שקמ"ל שאין מועיל שנותנים עליו דעתם, והטעם משום דכאן אינו מועיל נתינת הדעת כיון שהוא במקום מופלג ואינו מצטרף עמהם, אלא הדגישו גם הפסוקים שהקמ"ל הוא אף שהוא גרע טפי. ולכן עכ"פ יש לומר שהיה את ב' הקס"ד הנ"ל ובשניהם לימדנו הגמ' את ההלכה. עיין פמ"ג סקי"ב וי"ג, ומ"ב סקנ"ד ונ"ז ונ"ט].
ולכאורה אפשר גם לומר שזו כוונתו של אדה"ז בסע' יז שכתב שהש"ץ מצרפן כשרואה אלו ואלו, שהרי לפני כן לימד שאם מראה אחד פניו הרי הוא מצטרף. והיה אפשר לסבור שזה דוקא אם רואה את כל התשעה האחרים, ועכשיו מוסיף שדוקא ש"ץ יכול לצרף אלו שלא רואים. אבל אם נסביר כנ"ל שהיה צריך לכתוב ש"ץ כיון שיש לו גריעותא, א"כ מובן מאי קמ"ל, ובדין הוא שאפילו אחד אחר שאינו הש"ץ יכול לצרף את שאר המתפללים שאינם נראים לציבור ונמצאים ברשות אחרת. ובכך מדוייק לשונו שבסוף אותו סעיף "והרי זה כאילו **מקצת** העומדים בחוץ נראים **למקצת** העומדים בפנים שהם **מצטרפין**". משמע שבעלמא ג"כ מהני שמקצת אלו רואים את מקצת אלו. ואף שכתב בסעיף זה "מצרפן" ולא "מוציאם", בפשטות הטעם משום שבהא מיירי היינו בדין צירוף, אבל הצריכותא לכתוב דוקא ש"ץ יש לפרש כנ"ל. ודו"ק. ועוד י"ל שהרי שאר הפוסקים כתבו שהטעם שהש"ץ מצרף אותם [כאשר אינו רואה אותם, פמ"ג שם ומ"ב שם] היינו משום שנותנים עליו דעתם ולכן מצרפם (כ"כ הפרישה סק"ז ורעק"א והמ"ב סקנ"ד), ורבינו לא כתב טעם זה אלא כתב מכיון שהוא רואה אלו ואלו וביאר שעי"ז נעשה כאילו מקצת אלו רואים מקצת אלו (וברור שהוא אף בקצת, ולא שכולם רואים את כולם). ולזה הסכימו הפמ"ג סקי"ב והמ"ב סקנ"ד, שאם רואה אותם הרי מצרפם בכל אופן, וכל הדיון אינו אלא בשאינו רואה אותם. ומ"מ הא דלא הביא רבינו כלל הטעם דנותנים דעתם עליו, משמע להדיא דהטעם היחיד לדעתו הוא הראיה שהיא המצרפת בכל אופן, ואינו סובר להאי טעמא דהפרישה דנותנים עליו דעתם. ולכן גם אם אחר שאינו ש"ץ יהיה באמצע ויראה מקצת אלו ומקצת אלו, י"ל דמצטרפים כולם יחד עי"ז. כנלע"ד ודו"ק. ועוד עיין בזה לקמן אות י"ב באריכות.

ולכן גם מדין זה רואים אנו שאין אפשרות לצרף מנין אלא אם כן יהיו כל עשרה ברשות אחת או עכ"פ שיהיו המיעוט ברשות הנגררת לרשות שבה נמצאים רוב המנין.

ג. דין הפסק רשויות

במסכת **ב"ב** (נה ע"א) נחלקו החכמים באילו אופנים נפסקת רשות לשני רשויות. והנידונים שם הם בשדות הגר, פאה טומאה ושבת. והיינו שדנו שם בשדות הגר שמת ונכסיו הפקר כי אין לו יורשים, ובא אחד והחזיק בשדה אחד האם זכה גם בשניה, כאשר מפסיק ביניהם מצר או עצים. וכן לענין פאה אם הם נחלקים בזה לשתי שדות וחייב להניח פאה לכל אחת, שבזה אמרו במשנה שמפסיקים לפאה (פאה ב, א) רשות הרבים ודרך היחיד. ולענין טומאה אם נחשב ב' שדות לענין ספק טומאה שיש מ"ד שאינו נטמא. ולענין שבת אם מוציא ב' חצאים לשתי רשויות שונות שיש מ"ד שאינו חייב.

אבל לא נדון שם לענין תפילה כלל, אם דרך הרבים והיחיד מפסיקים בין הרשויות לענין תפילה. ואעפ"כ חשובה סוגיא זו כאבן יסוד בכל נידו"ד, כפי שיתבאר לקמן בס"ד.

ד. דין צירוף לזימון והפסק רשויות בענין זה

תנן בברכות (נ' ע"א) שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי אלו מצטרפין לזמון, ואם לאו - אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. **ובגמ'** (שם ע"ב) אמרו אם יש שמש ביניהם - שמש מצרפן.

ופרש"י שם **אם יש שמש ביניהם** - שמשמש לשתיהם. **שמש מצרפן** - אף על פי שאין אלו רואין את אלו, כגון יריעה פרוסה ביניהם.

וכתבו **התוס'** (ד"ה שמש מצרפן) והוא הדין **בשני בתים** ובני אדם עומדים ומשמשין מזו לזו מצטרפין וכן איתא **בירושלמי**, **ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך** והא דנקט במתני' בית [אחד] משום חידוש **דסיפא** דאפילו בבית אחד אם לאו אין מזמנין עכ"ל.

וז"ל **הירושלמי** (פ"ז ה"ה) על המשנה הנ"ל: "רבי יונה ור' אבא בר זימנא בשם ר' זעירא **לשני בתים נצרכה**. א"ר יוחנן והן **שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן**. אילין בית נשיאי מה את עבד לון בבית אחד או בשני בתים. נאמר אם היה דרכן לעבור אילו על אילו מזמנין ואם לאו אין מזמנין. ר' ברכיה **מוקים לאמוריה על תרעא מציעיא דבי מדרשא והוא מזמן על אילין ועל אילין**". ע"כ.

והיינו שמהירושלמי משמע שלש הלכות: **א)** שאפילו בשני בתים מצטרפין אם רואים אלו את אלו, וכמש"כ התוס' הנ"ל. **ב)** צירוף זה מותנה בתנאי שכיוונו על זה בתחילת הסעודה. **ג)** שאפשר לצרף אפילו ע"י שאחד בלבד רואה את כולם, כגון שאחד עומד בין שתי החבורות בדלת האמצעית[5].

וכ"כ **הרשב"א** (שם) הא דקתני שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון, **אורחא דמלתא נקט, ומיהו לאו דוקא בבית אחד דהוא הדין לשני בתים** וכדגרסינן עלה **בירושלמי** לא סוף דבר בית אחד אלא אפי' שני בתים. אמר רבי יונה והם שנכנסו בשעה ראשונה על מנת כן, ונראה דאפי' לשתי חבורות שהיו בבית אחד נמי קאמר דדוקא כשנכנסו משעה ראשונה לכך דהוה ליה כהסבו יחד, וכן כתב **הראב"ד** ז"ל, וכו' . . תנא אם היה שמש ביניהן שמש מצרפן, **פירוש בשאין רואין אלו את אלו אפילו הכי השמש מצרפן, ירושלמי רבי ברכיה מוקים לאמוריה על תרעא מציעתא דבי מדרשא ומזמן על אילין ועל אילין**. עכ"ל.

וכ"כ **רבינו חננאל ובה"ג והרא"ש** (שם סי' ל') וזה לשונו שם: תניא היה השמש ביניהם השמש מצטרפן לא מיבעיא שתי חבורות שאכלו בבית אחד **אלא אפי' בב' בתים שאין רואים אלו את אלו כלל השמש מצרפן** וכן פירש ר"ח דאורחא דמלתא נקט מתני' שתי חבורות אוכלות בבית אחד והוא הדין בשני בתים וכן פירש **בעל הלכות גדולות** וכן **משמע בירושלמי** ר' יונה ור' אבא בר' זימנא בשם ר' זירא לשני בתים נצרכה א"ר יונה והוא שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן והא אילין בית נשיא מה את עבדת לון כבית אחד או כשני בתים אם היו דרכן לעבור אלו לאלו מזמן ואם לאו אינו מזמן, ור' ברכיה **מוקי אמורא אתרעא מיצעא** דבי מדרשא והוא מזמן על אילן ועל אילן. עכ"ל.

וכ"כ **רבינו יונה** (שם) וז"ל: ב' חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין. **דכיון שרואין אלו לאלו כמו אם היו אוכלים כולם בחבורה אחת דיינינן להו**. אם היה שמש ביניהם שמש מצרפן. **כלומר אף על פי שאינן רואין אלו את אלו כיון שהשמש משמש לשתי החבורות כחבורה אחת דיינינן להו** וכתב **בה"ג** ז"ל שאפי' אוכלות **בב' בתים השמש מצרפן** ומפרש דמתני' דקתני ב' חבורות שהיו אוכלות בבית אחד לאו דוקא בבית אחד אלא אפי' בשני בתים אם מקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין ואם אינן רואין אלו את אלו והיה השמש ביניהם

---

[5] ונראה דעפ"ז כתבו התוס' הנ"ל שצריכים שישמעו מפי המברך. **והב"י** (סי' קצה ס"ג) כתב שלמדו כן מדברי הבבלי שם בסוגיא שלפני המשנה דידן, דשם מוכח שכאשר אין שומעים אי אפשר לזמן יחד, וכ"כ **בכס"מ** (ברכות פ"ה הי"ב). [ואם צריכים שדוקא המברך הוא זה הנמצא באמצע ורואה את כולם, ראה לקמן אות י"ב].

השמש מצרפן ומאי דתנן בית אחד אורחא דמילתא נקט. **ויש סיוע לסברא זו מהירושלמי** דגרסי׳ התם רבי ברכיה **מוקים לאמורא על תרעיה** מציעתא דבי מדרשא ומזמנין אלין לאלין. ותו אמרי׳ התם בהדיא לא נצרכה אלא לב׳ בתים. **ואם רשות הרבים מפסקת ביניהם נראה שאינם מצטרפות בשום ענין**. עכ״ל.

אבל **הרמב״ם** (ברכות פ״ה הי״ב) **כתב** דמצטרפין שתי חבורות בבית אחד כפשט דברי המשנה, ולא כתב כדברי הירושלמי ושאר הראשונים שאף בשני בתים. וגם **בהגמ״י** (שם) לא הביא דין שתי בתים אלא בסעודת חתנים מטעם שכולם בני החופה הם, בשם **הרא״ש** (ע״פ הירושלמי), אבל לא בעלמא. ועוד כתב **הרמב״ם** (שם) והוא שישמעו שתיהן כל דברי המברך בביאור, עכ״ל.

וכ״כ **ר׳ ירוחם** שהמברך עומד באמצע שישמעו כולם, וכתב **הב״י** (סי׳ קצה ס״א) דלמד כן מהירושלמי הנ״ל שהעמידו אחד **בדלת** [ונראה דהבין ר׳ ירוחם שהוא זה שזימן ובירך, ועי׳ עוד בזה לקמן].

ומכל הנ״ל יוצא שרוב הפוסקים הסכימו פה אחד שמצטרפין בראייה אפילו בשני בתים ואפילו אם לא רואים כולם את כולם אלא אחד רואה את כולם בלבד. ורק צריך שיחשבו על צירוף זה בתחילה. וכ״פ **בשו״ע** (סי׳ קצה ס״א) ודלא כהרמב״ם.

ולדעת **ר׳ יונה** רשות הרבים מפסיקה ביניהם, כבשאר הדינים שנאמרו בסוגיא דב״ב (הנ״ל אות ד׳). והוא הפוסק הראשון והיחיד מתוך הראשונים שאמר דין זה בצירוף הזימון. וגם לאחריו לא מצינו שחלקו עליו. והביאו **הב״י** (שם) ולא הביא עליו חולק, **ובשו״ע** (שם) כתב דעתו בשם יש מי שאומר. **וכן נקטו להלכה ולמעשה** הפוסקים האחרונים כדעת ר׳ יונה שדרך הרבים מפסיקה ביניהם ואינם מצטרפים אפילו ברואין ואפילו שמש ביניהם. כן פסק **אדה״ז** (שם ס״א) שכתב כן בסתם ולא בי״א וגם לא הזכיר דעה אחרת. וכן משמע **בט״ז** (סק״ב) **ובאל״ר** (סק״ד) וכ״פ **בדרך חיים** (דין בהמ״ז בבית חתן ס״י), וכ״מ **במ״ב וביה״ל** (סק״ז וח׳, ד״ה בשום ענין).

והטעם שקיבלו דעת ר׳ יונה אע״פ שבשו״ע הביאו בשם יש מי שאומר, י״ל הטעם משום שאין פוסק שחלק עליו בפירוש, וגם הב״י לא הביא עליו חולק, וידוע דדרכו של מחבר השו״ע להביא דעה יחידה שלא נמצא עמה לא סיוע ולא חולק, בשם יש מי שאומר, ואין זה אומר בהכרח שהוא אינו סובר כך, אלא אפשר לומר שגם דעת המחבר כן היא כשיטה יחידה זו. וכ״כ **הכה״ח** (סק״ח) שכן דעת השו״ע משום האי טעמא.

ה. צירוף ע״י ראייה

והנה, **הב״י** (סי׳ נה סי״ד) הביא **מהאורחות חיים בשם רבינו האי** דין צירוף ע״י ראייה. והיינו שאם יש תשע אנשים בתוך ביה״כ ואחד בחוץ או בחדר צדדי, ומראה להם פניו, הרי הוא מצטרף עמהם להשלים מנין. ולא הביא שום חולק בזה.

וכן הביא הב״י דברי **מהר״י אבוהב** בשם גאון במי שמכניס ראשו בחלון שמצטרף עמהם למנין עשרה, וביאר הב״י דלא חילק באם מכניס ראשו ורובו, ודלא כפי שהיה נראה לו לומר שרק כך מצטרף למנין משום דעובי החלון כלפנים הוי.

ובשו״ע (שם) כתב רק דברי האורחות חיים בענין מראה פניו ולא הזכיר כלל הכנסת הראש לעובי החלון, וז״ל: ״מי שעומד אחורי בהכ״נ וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, **ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה**״. עכ״ל.

והמג״א (סקי״ב) כתב דמסתימת הפוסקים נלמד שמראה להם פניו סגי, שהרי מכניס ראשו גרידא אינו נחשב בפנים שעובי החלון דין עליות וגג יש לו והוא כלחוץ. ומציין לדין זימון בסי׳ קצה שכתב שם (סק״ב) שכיון שרואים אלו את אלו מצטרפים. ע״ש. [וכדלקמן].

וכ״כ **אדה״ז** (שם סט״ז) דין מראה פניו והוסיף שאם אינו מראה פניו אינו מצטרף אף שעומד על הגג או בעובי הכתלים. וג״כ לא הזכיר כלום מהכנסת ראשו לעובי החלון. וציין רבינו בשוה״ג (במהדורת קה״ת הוא בההערה קי״א) לדברי המג״א שמדמי לדין זימון בסי׳ קצה, והוסיף דמוכח משם **שאינו צריך להכניס ראשו לביה״כ אלא רק שיראו אותו בלבד**. ולאחר מכן מוסיף עוד: **״כמ״ש מהר״י אבוהב בב״י״**. עכ״ל. כלומר, שכן היא כוונת מהר״י אבוהב שאינו צריך להכניס ראשו לביה״כ אלא סגי בראייה שמראה פניו, וזה כוונתו כשכתב ״מכניס ראשו לחלון״.

ו. צירוף שע״י הש״ץ

דין נוסף כתב **הרא״ש** (הובא בטור סי׳ נה) שאם מקצתם בחדר אחד ומקצתם בחדר אחר צמוד, והש״ץ עומד באמצע בעובי הפתח, הרי הוא מצרף את כולם. וזאת אף שלמדנו שלכאורה עובי הפתח כלחוץ, מ״מ הרי הוא מצרפם. ואינו מזכיר בדבריו שהטעם הוא משום שאלו רואין את אלו. וכתב **הב״י** (שם סט״ז) שנראה שלמד כן מדין זימון שאם המברך יושב על מפתן הבית הוא מצרפן, וציין לסי׳ קצה.

וכן פסק **בשו״ע** (שם) ״אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, ושליח צבור תוך הפתח, הוא מצרפן״.

וכ״כ **אדה״ז** (שם סי״ז) אלא שהוסיף טעם לדבר וז״ל: **״מפני שהוא רואה אלו ואלו** וה״ז כאילו מקצת העומדים בחוץ נראים למקצת העומדים בפנים שהם מצטרפין״. היינו שלדעתו יוצא ברור שטעם הצירוף הוא מפני שרואה אותם ומצרף אותם מדין צירוף ע״י ראייה המבואר לעיל. [וא״כ יש מקום לומר שאין זה דוקא ש״ץ אלא כל מי שרואה את כולם]. וציין רבינו **למג״א** בסי׳ קצה (סק״ב) שכך כתב שם

באותו לשון" **דהוא רואה אלו ואלו** והוי ליה כמקצתן רואין זה את זה".

אבל **במ"ב** (סקנ"ד) כתב הטעם מפני שהוא ש"ץ וכל אחד נותן דעתו עליו והוא מחברן יחד. היינו שאין זה לדעתו מטעם צירוף ראייה אלא משום שכולם נותנים עליו דעתם [וא"כ היינו דוקא הש"ץ ולא אחר]. אלא שבהמשך דבריו הביא דברי **הפמ"ג** (א"א סקי"ב) שכל זה דוקא בשאינן רואין אלו את אלו, אבל אם מקצתן רואין אלו את אלו בכל גוני מצטרפי להדדי. כלומר, שבנוסף לטעם הנ"ל שמיוחד בש"ץ דוקא, ישנה עוד אפשרות של צירוף והוא ע"י הראיה.

ז. דין הבימה

והנה, **מהר"י אבוהב** (הובא בב"י שם סי"ט) כתב "התיבה שמצטרף החזן להשלים לעשרה ראיתי מי שמפקפק בזה שנראה שהתיבה היא כמו עליה ואינו מצטרף, **אבל נראה שהיא בטילה לגבי בית הכנסת** שאינה אלא כמו תשמיש בית הכנסת והיא כתל ועפר שהוא בבית הכנסת גבוה שמצטרף והנה המחיצות שיש לתיבה אינו אלא לנוי לא להבדל מחיצה בפני עצמה וכך נהגו העם הנה", עכ"ל.

וכ"כ **הרשב"א** (ח"א סי' צו) שהטעם מפני שאע"פ שהיא גבוה עשרה ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות אינה עומדת לתשמיש בפני עצמה **אלא לתשמיש בית הכנסת ורגלי בית הכנסת בתוכה**, והוי ליה כתיבה שמניחין בה ס"ת שאפילו היא גבוהה כמה אינה מפסקת. ע"כ.

וכתב **הסמ"ק** (רפב) שאין המחיצות מפסיקות בין ביה"כ לתיבה, **כיון שאינן מגיעות לתקרת ביה"כ**. ע"כ.

וכ"כ **בשו"ע** (שם) וז"ל: "ש"ץ בתיבה ותשעה בבהכ"נ, מצטרפין, אף על פי שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י', מפני שהיא בטלה לגבי בהכ"נ. **ויש מי שכתב** דהני מילי כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג". עכ"ל.

ויש להעיר שלא כתבו הפוסקים הנ"ל טעם הצירוף מפני הראייה אלא רק מפני שהיא בטילה וטפילה לביה"כ. ולכאורה י"ל שגם כאן הוא כאשר אינם רואים את הש"ץ, אבל כאשר רואים אותו מצטרפים בלאו הכי, כ"ש מהדינים דלעיל.

וכ"כ **המג"א** (סקי"ד) להדיא, דאחר שהביא הטעם דבטילה, כתב "**ועוד כיון שרואין אלו את אלו מצטרפין**" וציין לשו"ת הרשב"א הנ"ל.

וכ"כ **אדה"ז** בפירוש (שם סכ"א), דאחר שכתב הדין הנ"ל וטעם הצירוף מפני שהיא בטילה לביה"כ, הוסיף וז"ל: "ועוד כיון **שרואין אלו את אלו מצטרפין** כמו שנתבאר לעיל (סע' טז-יז)". היינו שבלא הטעם דביטול הרי מצטרפים ע"י ראייה, אבל החידוש הוא שאם אינם רואים אותו מ"מ מצטרפים מדין ביטול.

וכן דעת **הפמ"ג** (שם סקי"ב וי"ד) שכתב שכל הדינים (בשו"ע שם) בסעיפים י"ז, י"ח וי"ט מיירי בשאינן רואין זה את זה, דברואין זה את זה אפילו בשני בתים ממש מצטרפים. וכ"כ **הפר"ח** (סקי"ג) שכל הדינים בסע' י"ג, ט"ז, י"ז וי"ט מיירי באינם רואים אלו את אלו, שא"כ הרי מצטרפים. והביא דבריו **במחצה"ש** על המג"א הנ"ל, ומשום דכן מבאר דעת המג"א.

ובמ"ב (סקנ"ז) כתב דיש מחמירין אפילו ברואים, ובמקום הדחק אפשר שיש להקל. וראה הטעם **בביה"ל** (ד"ה ולחוץ) שכתב דהוא מכיון שמקור הדין דרואים הוא ברשב"א והוא לא כתבה אלא רק בדרך אפשר. ויבואר עוד בזה לקמן בס"ד.

ח. מחלוקת הרשב"א והרשב"ש בדין צירוף ע"י ראייה

והנה, **הרשב"א** (שם) כתב דין צירוף ע"י ראייה בזימון וז"ל: "עוד אני אומר **שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. ודומיא דזימון** של ברכת המזון דתנן (**ברכות** פ"ז דף נ' ע"ב) שתי חבורות שהיו בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון. **ולא תימא דוקא בבית ממש** דבית אחד היינו בירה אחת. וכמו שאמרו דקרו לבירה בית. וכן מבית לבית האמור **בפסחים** דהיינו מבירה לבירה אחרת. **ומפנה לפנה** ממקום אחד למקום אחר שבבירה דהיינו מאיגרא לארעא. ועוד **דבירושלמי** פירשו כן בביאור. דגרסינן התם רבי יונה ורבי אבא בר כהנא בשם רבי זעירא לשני בתים נצרכא. אמר רבי והן שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן. אילין בית נשיא מה את עביד לון כבית אחד או כשני בתים? נימר אם היה דרכן לעבור אלו על אלו מזמנין ואם לאו אין מזמנין. רבי ברכיה מוקים לאמוריה על תרעא מציעאה דבי מדרשא והוה מזמין על אילין ועל אילין". עכ"ל.

והיינו שלדעתו כל הנאמר בדיני צירוף בבית אחד (במס' ברכות), או בעומד בעובי הפתח (במס' פסחים), או בענין חצר גדולה וקטנה (במס' עירובין) [מפנה לפנה], כל זה הוא כשאינם רואים זה את זה, אבל כאשר רואים מצטרפים אפילו בשני בתים, כמפורש בדין זימון (בברכות), והוא הדין לתפילה.

ולהעיר שכתב דבריו בלשון "**אפשר**". ועוד להעיר דלא כתב דין רשות הרבים המפסיק, כדעת רבינו יונה, אבל מ"מ י"ל דמסתבר שיודה לדבריו.

אבל **בשו"ת הרשב"ש**[6] (סי' לז) איתא תשובת אביו **הרשב"ץ** שבה חלק על כל הנ"ל ולמד באופן אחר כל הסוגיות. וכתב דצירוף לתפילה אינו כדין צירוף לזימון, משום שבמשנה של דין צירוף לזימון הרי מדובר על שתי חבורות שלימות **שיש בהן כדי צרכם כדי לברך בפני עצמן**, ורק שרוצים שאחד יברך לכולם, ולכן מצטרפים ע"י ראייה. אבל בדין צירוף עשרה הרי הדין הוא שצריך עשרה במקום אחד ואם אין אזי אין מנין ואין בהם יכולת לומר דברים שבקדושה. ולכן אין זה דומה לדין זימון. ואפילו רואים אלו את אלו. ואם יש עשרה במקום אחד, כל השומע יוצא ידי חובתו אף שאינו רואה אותם ואינו נראה להם. ולדעתו, הסוגיא **דעירובין** בחצר קטנה שנפרצה לגדולה מיירי באופן שהעומדים בגדולה **רואים** כל מי שנמצא בגדולה, שהרי היא נפרצה בכולה ואין בה קיר, ובכל זאת אין מצטרפין על ידי ראייה כי הם מופלגים ואינן באותו רשות. וא"כ כ"ש העומדים בעזרת ביה"כ ששם יש מחיצה שלא נפרצה שאינם מצטרפים אף שרואים אותם.

ועוד כתב שמה שכתב **הרא"ש** שהש"ץ שעומד בפתח מצרפן, **הוא דוקא בש"ץ ודוקא בפתח**, שהרי הוא עומד באמצע והוא מחבר את כולם, אבל אם הש"ץ עומד בפנים, אף שרואה אותם אינו מצרפן. וגם אם אחד אחר שאינו ש"ץ יעמוד באמצע בפתח ג"כ אינו מצרפן. ואין ללמוד מדין שמש המצרפן לענין זימון, דשם סגי בראייה בלבד שרואה אלו ואלו ומצרפן, ואין צורך שיעמוד בפתח, אבל בש"ץ לא מועיל מטעם רואה אלו ואלו אלא מטעם שהש"ץ עומד בפתח באמצע ביניהם ומוציא את כולם. עכת"ד.

ט. המחמירים להלכה

ידוע הכלל שכאשר ניגשים לפסיקה להלכה בין דעות הפוסקים, יש לעיין בסברות של שני הצדדים ולחקור האמת בהם, ואח"כ יכריע ביניהם (כ"כ השד"ח). לכן ניגש לדעות הפוסקים ולסברתם. ונתחיל עם המחמירים.

שאלתנו העיקרית היא האם ניתן לצרף עשרה שעומדים ברשויות שונות, כגון שכל אחד עומד במרפסת שלו, כאשר רואים אלו את אלו. ולכאורה, דבר זה תלוי במחלוקת הרשב"א והרשב"ש הנ"ל. ולכאורה היה ניתן לומר שהרשב"א כתב דבריו בדרך אפשר, והרשב"ש כתב בוודאות, והיה ניתן לומר ברי ושמא ברי עדיף, וא"כ הלכה כהרשב"ש. וזהו הטעם הראשון להחמיר.

ויש לעיין איך פסק **השו"ע** בזה, שהרי לא כתב דין זה בפירוש, אלא דינים אחרים, וצריך לדייק מהם כמי הוא סובר בניד"ד. דהנה, בסע' י"ט כתב דין הבימה שהיא בטלה לביה"כ, **והיינו כדעת מהר"י אבוהב** שהביא בב"י ובשו"ע, כנ"ל. וכתב על זה **בשכנה"ג** (ב"י אות ו') שיש ללמוד מזה שהשו"ע לא פסק כהרשב"א שהרי לא הזכיר הטעם שמצטרפים משום ראייה, אלא רק משום שהיא בטילה לביה"כ. והטעם שלא פסק כהרשב"א משום שאמרה ברדך אפשר בלבד.

וכן נראה דעת **האל"ר** (סקי"ב) שכתב וז"ל: עליות שאינם סגורות ככותל גמור אלא כלונסאות גבוהות עשרה, ולמטה יש חצר גדול שפונים אליו עליות **ורואין זה את זה, כתב שיירי כנסת הגדולה** (הנ"ל) **דאין מצטרפין**. עכ"ל.

וכן **בביאור הגר"א** (סקל"א) אחר שכתב דברי הרשב"א וסברתו שמצטרפים ע"י ראייה כדין זימון, סיים "ויש לדחות כל הראיות" ע"כ.

וכן כתב **החיד"א במחזיק ברכה** (אות ח') להחמיר כדעת הרשב"ש ושכנה"ג, ואף הוא ביאר כן בדעת השו"ע, וז"ל: מאחר **דהרשב"א דרך אפשר אמרה, ולהרשב"ש פשיטא ליה איפכא, ודעת מרן נראה הכי**, הגם דהרשב"ש הרחיק ללמוד מדיני זימון להכא, ומרן ז"ל כתב דטעם הרא"ש בדין הש"ץ תוך הפתח הוא שלמד מדין זימון, והרשב"ש כתב דהרא"ש לא מדין זימון דן כן יעו"ש, מ"מ בהא דרואין זה את זה נראה דגם למרן לא מהני בדין אגף ועזרה וכיוצא, ולא חש להביא שארית תשובת הרשב"א משום דסבר דהרשב"א אטעמא קמא סמיך והא דרואים בדרך אפשר אמרה, **ואם היולדה והמחזיקה לא פסיקא ליה אנן היכי נקום ונסמוך עליה**, וגם ממהריק"ש משמע הכי, **והכי נקטינן**. עכ"ל.

וכן פסק **הכף החיים** (אות ע') דכן עיקר, לאחר שהביא הפוסקים הנ"ל, והוסיף עליהם גם **שו"ת זרע אמת** (סי' י'), **והמאמר מרדכי** (אות י"ד) **ושלמי ציבור** (דף פ'). ועל אלה מתווסף גם **המ"ב** שכתב שלכתחילה יש להחמיר בזה, ורק בשעת הדחק לסמוך על המקילים (כמבואר לעיל דע המ"ב בסקנ"ז ובביה"ל ד"ה ולחוץ).

ולפי כל הנ"ל, **ביאור דברי השו"ע** י"ל כך, **שבסע' י"ג** מביא דין הצירוף במי שעומד בפתח והוי כלחוץ, והוא אפילו שרואה אותם, שהרי אי איתא היה צריך לפרש ולומר "במה דברים אמורים בשאין רואים אבל אם רואים וכו'", ומהא דסתם משמע בכל גווני. ועוד **שבסע' יד** הביא דין המראה פניו, ומשמע שהוא דין חדש, ולא מיירי בזה לפני כן, והטעם שמצטרף אפשר לומר משום שמכניס ראשו או משום שהחלון הוא גם אביזרייהו דביה"כ וטפל אליו. **ובסע' ט"ו** מביא דין הש"ץ בפתח שמצרף את כולם, ומשמע דדוקא באופן זה ולא באופן אחר, ומשום שמוציא את כולם, כמש"כ **הרשב"ש**, וכ"כ **האל"ר** (סקי"ג) **והמ"ב** (סקנ"ד). אח"כ **בסע' ט"ז**, **י"ז** ו**י"ח** מבאר דין חצר מופלגת, כאשר גם כאן הפירוש הוא שאינה מועילה הראייה שהרי בני הגדולה רואים את בני הקטנה, כנ"ל בפירוש הרשב"ש, אלא טעם

---

[6] רבי שלמה בן רבי שמעון דוראן נולד בעיר אלג'יר בשנת ה"א ק"ס (1400). אביו בעל התשב"ץ היה גדול רבני אלג'יריה אחר פטירת הריב"ש, וגם אבי אביו, רבי צמח, היה ת"ח חשוב, מצאצאי הרלב"ג ואחרים מגדולי פרובנס.

ההיתר הוא רק משום הגרירא. **בסע' י"ט** מביא דין הבימה, וכנ"ל שהטעם הוא הביטול ולא הראייה. **ובסע' כ'** מביא דין כאשר ישנם עשרה במקום אחד ומהווים מנין שלם, שכל מי ששומע אותם יכול לענות עמהם.

וע"פ הנ"ל **אין היתר במנין המרפסות**, שהרי אינם מצטרפים ע"י ראייה בלבד. וכן פסק **הרב יצחק יוסף** שליט"א, לאחר שביאר דברי השו"ע כנ"ל (ילקו"י הלכות תפילה ח"א סי' צ' הל' כט, עמ' רפא, וחזר וכתב הדברים במכתב מיום ח' ניסן האחרון, שנת תש"פ, בהתייחס למצב דעתה). וכן פסק **הרב דוד יוסף** שליט"א בעל הלכה ברורה (סי' נה סעיף ל"ז ומ').

י. המקילים להלכה

הנה, כבר ביארנו לעיל (אות ז'), שדעת **המג"א** (סקי"ד), **ואדה"ז** (סכ"א), **הפרי חדש** (אות יג) **והפמ"ג** (סקי"ב וי"ד) דכל הדינים בשו"ע מיירי בשאינם רואים זא"ז, דהרי ברואין זה את זה אפילו בשני בתים ממש מצטרפים, וכדעת הרשב"א. וכן היא דעת **המטה יוסף** (ח"ב סי' יג). וכן אפשר להוסיף דעת **המ"ב** (שם), שהרי כתב שבשעת הדחק יש להקל כדעת הרשב"א משמע שעיקר הדין כמותו, אף שלכתחילה חושש למחמירין.

וכן התבאר לעיל (אות ה' - ו') מדברי **אדה"ז** (סט"ז וי"ז) בגוף ענין צירוף ע"י ראייה, שכל שרואים אלו את אלו מצטרפים עי"ז **להלכה**, וסגי בזה ואין צריכים עוד טעם לעשות צירוף, ואפילו בשני רשויות שונות. וכן ביארנו שאדה"ז ציין לדעת **מהר"י אבוהב** בדין זה, לומר שגם הוא סובר כן והוא הטעם שמצטרפים דרך החלון, היינו משום ראייה.

וא"כ י"ל הטעם למה **מהר"י אבוהב** לא כתב בדין צירוף הבימה אלא הטעם דבטילה, כפי שהביא הב"י, דהיינו משום שהוא **חידוש יותר גדול, דאפילו אם לא רואין אלו את אלו מ"מ מצטרפים כיון שהיא בטילה.** אבל איה"נ דאי רואין אלו את אלו ודאי סבר דמצטרפי.

וי"ל עוד, דלכן הב"י הביא גם דין החלון בשם מהר"י אבוהב וגם דין הבימה בשמו, משום דכל הני בלא רואין, אבל ברור דאם רואים מצטרפי. וכמש"כ להדיא בשם **האורחות חיים בשם רב האי** שאם מראה פניו סגי להצטרף, **ואין בזה חולק.** ולכן יש להעיר על חלק מהפוסקים המחמירים הנ"ל שכתבו שאין לפסוק כהרשב"א משום שכתבה בלשון אפשר, שהרי גם האורחות חיים בשם רב האי כתבה להלכה זו ולא סייגה בלשון אפשר, אלא ודאי הוא בדעתו, ואין על זה חולק, וגם הב"י לא הביא עליו חולקים. וא"כ שפיר יש לפסוק כמותם ולא לדחות דבריהם, ויש גם לבאר כן דעת הב"י עצמו, ולא לדחוק בו ובסעיפי השו"ע פשט דחוק. אלא שפיר יש לומר דמצטרפי ע"י ראייה.

ופירוש זה עולה כפתור ופרח עם כל סעיפי השו"ע, כדלהלן: **בסע' י"ג** מביא דין הצירוף במי שעומד בפתח והוי כלחוץ, **והוא שאינו נראה אליהם**, ובכל זאת מצטרף ע"י שיהיה בעובי הפתח מהאגף ולפנים[7]. **בסע' יד** הביא דין המראה פניו שמצטרף ומשמע שהוא הדין בכל מקום שמראה פניו, ומה שכתב בסעיף שלפני כן ובסעיפים שלאחר מכן **הוא רק כאשר אינו מראה פניו. ובסע' ט"ו** מביא דין הש"ץ בפתח שמצרף את כולם, וכתבו **אדה"ז והפמ"ג** (כנ"ל אות ו') שהוא משום **שרואה את כולם.** אח"כ **בסע' ט"ז, י"ז וי"ח** מבאר דין חצר מופלגת, כאשר גם כאן הפירוש **שאינם רואים זא"ז,** דאילו רואים מצטרפים (כדברי הפר"ח והפמ"ג להדיא כנ"ל, וכן משמע להדיא בדברי אדה"ז כנ"ל). **ובסע' י"ט** מביא דין הבימה, וכנ"ל משום ב' טעמים, טעם דראייה דאם רואים מצטרפים, וטעם דביטול דאף כאשר אינם רואים מ"מ מצטרפים משום דבטילה. **ובסע' כ'** מביא דין כאשר ישנם עשרה במקום אחד ומהווים מנין שלם, שכל מי ששומע אותם יכול לענות עמהם.

ולכן ע"פ הנ"ל, שפיר יש לומר דהדין הוא דמצטרפים על ידי ראייה בלבד אף ברשויות שונות, ובפרט שכן דעת אדה"ז, ולכן מותר לכתחילה להצטרף באופן זה למנין ולהתפלל בעשרה ולומר כל הדברים שבקדושה.

יא. אם צריך לראות דוקא את כל התשעה

והנה, השאלה הנשאלת היא האם צריך שכל אחד מתוך העשרה יראה את **כל התשעה** האחרים, היינו שיראו ממש את כל אחד ממנין העשרה, או שסגי במקצת. ואי סגי במקצת, האם צריך שיראו דוקא את **הש"ץ** או סגי גם באחד אחר שהוא רואה את הש"ץ או את שאר האנשים שמצטרפים למנין.

לכאורה, דברי **הרשב"א** אינם מסוייגים בזה, והיינו שפשט דבריו הם שבכל אופן שאלו רואים את אלו, אפילו **מקצת אלו** רואים **מקצת אלו** הרי הם מצטרפים, וכמו בדין זימון הנ"ל שראינו להדיא שמצטרפים אף שאין כל בני החבורה האחת רואים את כל בני החבורה השניה, אלא רק אחד עומד ביניהם ומצרפם עי"ז **שהוא בלבד** רואה אלו ואלו. וכן הוא לשון **המשנה בברכות** (שם) "בזמן **שמקצתן** רואין אלו את אלו מצטרפין", **ובגמ'** שם אמרו דסגי אף בשמש העומד ביניהם, וכן משמע להדיא **בירושלמי** (שם) בהא דהעמיד תלמיד ביניהם.

[7] אבל במכניס ראשו לחלון הרי ביארנו לעיל (אות א') שלדעת חלק מהפוסקים לא נתקדשו ממילא ולכן נחשב כלחוץ, וכן דעת השו"ע ואדה"ז, ע"ש וא"כ לא סגי בזה ולית לן דין מכניס ראשו לחלון אלא ע"י ראייה בלבד, ודברי מהר"י אבוהב מיירי בראייה, ולא בסתם מכניס ראשו בלי לראות אותם. ודו"ק.

וכן משמע מלשון **השו"ע** בסי' קצ"ה (ס"א) בענין הזימון שכתב "**מקצתן** רואים אלו את אלו". וכן משמע מ**המג"א** שם (סק"ג) וז"ל "דהוא רואה אלו ואלו והוי ליה **כמקצתן רואין זה את זה**". וכ"כ **אדה"ז** שם (ס"א) וז"ל "**אם מקצתן** רואים אלו את אלו". וכן כתב **המ"ב** שם (סק"ט) "**מקצת** אלו".

וגם בסי' נ"ה בדין צירוף למנין, משמע כן מלשון **אדה"ז** (שם סי"ז) שהרי כתב בדין הש"ץ המצרפם וז"ל: "הוא מצרפן מפני שהוא רואה אלו ואלו וה"ז כאילו **מקצת** העומדים בחוץ נראים **למקצת** העומדים בפנים שהם מצטרפין". עכ"ל. והרי לשונו הזהב מדוייק בתכלית הדיוק.

וכן משמע **במ"ב** כאן (סקנ"ב) שכתב ג"כ **מקצת** אלו.

ולכן שפיר י"ל שאף שרק מקצת רואים את מקצת, שפיר מצטרפי.

[ואף שלשון שאר הפוסקים בסי' נ"ה בענין התפילה הוא "**אלו רואים את אלו**" (כ"כ המג"א שם והפר"ח והפמ"ג) מ"מ י"ל שכוונתם ודאי כפי מקור הדין היינו לשון המשנה כנ"ל, שאף מקצת מהני. ובפרט **שהרשב"א והרא"ש** השוו זאת להדיא לדין זימון.

ועוד שהרי לכאורה, אם היה בזה חילוק, הרי שהיו הפוסקים צריכים לפרש זאת, ומסתימתם משמע כנ"ל שאין חילוק, ועל כרחך כוונתם כמש"כ אדה"ז והמ"ב הנ"ל, והרי הם כמגלים לנו מה כוונת שאר הפוסקים בלשונם זה. ודו"ק].

אלא שעפ"ז יש לחקור קצת למה כתבו הפוסקים דין זה דצירוף מנין דוקא בש"ץ ולא בכל אחד. והנה לפי דברי **הפר"ח והפמ"ג** (הנ"ל) מובן שכוונתם לומר דיש כאן משום חידוש, והוא דאף כאשר אינם רואים אותו מ"מ מצרפם שהרי דעתם עליו. והטעם כיון שיש קצת גריעותא בש"ץ שצריך להוציא את כולם, וא"כ היינו סבורים לומר שדוקא כאשר רואה את כולם יכול להוציאם, קמ"ל חידוש גדול שאף שלא רואה אותם מ"מ אם עומד בעובי הפתח שביניהם מצרפם. וכן כתב **המ"ב** להדיא שהחידוש בדין הש"ץ הוא אפילו שאין רואין אותו, והיה צריך להשמיע מפני הגריעותא שהוא מוציא את כולם (עי' סקנ"ד, נ"ז ונ"ט). ועפ"ז מובן למה כתבו השו"ע ושא"פ דין זה דוקא בש"ץ, אבל מ"מ כו"ע מודו [המתירים] דאיה"נ דה"ה אחד אחר שאינו ש"ץ.

יב. אם צריך לראות דוקא את הש"ץ

אלא שיש לחקור אם אפשר לומר זאת בדברי **אדה"ז**, שהרי בלשונו הזהב (סי"ז) לא הביא אלא טעם הראייה בלבד, שכיון שרואה אותם הרי זה וכו' כנ"ל, ולא הביא כלל הטעם דנותנים כולם את דעתם עליו, ולכן לא כתב שאם אינו רואה אותם בכ"ז מוציאם. וא"כ אין ריבותא ללמוד מדין הש"ץ, ושמא י"ל שדוקא בש"ץ כתב דין זה, וא"כ צריך לראות דוקא את הש"ץ, ולא סגי באחר. והפירוש יהיה כך, שבסע' ט"ז הביא דין אחד המראה פניו להעומדים בפנים, ומשמע שצריך שיראה **את כל התשעה** העומדים בפנים, ובסע' י"ז מירי שאינו רואה אלא אחד, שאז צריך שאותו אחד יהיה **הש"ץ דוקא**.

אלא שקשה קצת לומר כן, שהרי לכאורה כאשר הוא מראה פניו להעומדים בפנים דסע' ט"ז הרי הש"ץ כלול בתוך התשעה (שהרי עסקינן באופן שיש רק ט' בפנים והוא עשירי), וא"כ שוב אינו צריך לראות את כל התשעה אלא רק הש"ץ בלבד כבסע' י"ז. ומה החידוש א"כ בסע' ט"ז, ולמה צריך לראות כל התשעה, הרי סגי בש"ץ. ועוד שא"כ הרי בסע' ט"ז גופא חסר העיקר, דלא פירש זאת, ומשמע בפשט הלשון דהוא מראה **לכולם דוקא**.

וא"כ הדרא קושיא לדוכתה, למה בסע' י"ז כתב דוקא בש"ץ, וכנ"ל. ועוד דשם כתב להדיא שהוא "כאילו מקצת אלו רואים מקצת אלו" והרי משמע שאף **במקצת אחרים מהני**.

ושמא י"ל דאכן כוונתו כשאר הפוסקים, דבש"ץ יש גריעותא שהרי מוציא את כולם, ולכן היה צריך להשמיענו שאף בש"ץ מהני, שלא נאמר דהא דמהני ראייה, הוא רק באחרים המצטרפים אבל הש"ץ עצמו צריך להיות בפנים, אלא ודאי גם בש"ץ עצמו מהני צירוף ע"י ראייה בלבד.

והנה, אדה"ז עצמו ציין בשוה"ג על דין זה וז"ל "עי' **מ"א** סי' קצה" ע"כ. היינו שרוצה ללמוד מדין זימון להדיא, ושם ראינו (כמשנ"ת לעיל) שמצטרפי אף באחד באמצע ורואה אלו ואלו.

וז"ל **המג"א** שם (סק"ג): "דהוא רואה אלו ואלו והוי ליה **כמקצתן רואין זה את זה**". היינו שהטעם הוא משום ראייה, וא"כ סגי בכל אחד ולאו דוקא הש"ץ.

ושם (ס"ג) כתב **אדה"ז** בלשון זה: "אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית אם **המברך** יושב על המפתן הוא מצרפן לפי שהוא יכול **לראות אלו ואלו** בהפיכת פניו לכאן ולכאן, והרי **זה כמקצתן רואים אלו את אלו**, שהוא נחשב מאלו ומאלו, **שהרי מוציא את כולם ידי חובתם**". עכ"ל.

וגם בלשון זה יש להסתפק, האם הטעם העקרי הוא שרואה אותם, וע"ז כותב שזה כמקצתן רואין אלו את אלו, והיינו שאין צריך דוקא המברך, אלא סגי בכל אחד. או שנאמר שצריך דוקא המברך, שהרי לפנ"כ כתב "שהמברך" דוקא יושב על המפתן, ועוד הוסיף הטעם דהרי הוא מוציא את כולם ידי חובתם, והיינו שזה דוקא בהמברך עצמו, ולא באחר.

ולפני כן (ס"א) כתב **אדה"ז** בדין שמש העומד ביניהם וז"ל: "ואם יש שמש אחד לשתיהן הוא מצרפן אף על פי שלא אכל עמהם". עכ"ל. ולא כתב שהשמש עומד ביניהם והוא הרואה אותם אלא רק העובדא שבמשך הסעודה אותו שמש שימש את שתי החבורות, זה מצרפן לענין זה שיוכלו לזמן

יחד, אבל עדיין לא דיבר בענין מי העומד ביניהם ומצרפן בראייה לענין הברכה בפועל. ולכאורה העיקר חסר, דאם היה צריך גם כן שיעמוד אחד ביניהם היה צריך לאומרו כאן, או עכ"פ להתחיל את סע' ג' הנ"ל במילים "במה דברים אמורים", שבכך היינו מבינים שהוא תנאי נוסף שגם המברך ישב ביניהם, בנוסף לזה שיש שמש שצירף אותם ע"י שימושו. דבלא זה הרי משמע דסגי בכך שיש שמש ושאין צריך צירוף ע"י ראייה.

ועוד יותר מזה, שכן משמע להדיא בלשונו, שכתב בתחילת הסימן בזה"ל: "ב' חבורות שאוכלות בבית אחד או בב' בתים שאין דרך הרבים מפסקת ביניהם **אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפות** לזימון **ואם לאו** אינן מצטרפות אלא אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן, **ואם יש שמש** אחד לשתיהן הוא מצרפן אף על פי שלא אכל עמהם". עכ"ל. והיינו שברור שהדין הוא **שאם רואים אלו ואלו לא בעינן שמש, ואי יש שמש לא בעינן רואים אלו ואלו.** אלא שכל זה מסוייג באם נכנסו בתחילה על דעת כן, כמש"כ לבאר בסע' ב', שאותו התחיל בלשון "וכל זה וכו'".

ולכן יש לומר בדרך אפשר, דפשוט לרבינו דאם **אחד מהחבורה** עומד ביניהם, **הרי אלו מצטרפים ע"י ראייה בלבד, אם נכנסו על דעת כן בתחליה.** וכלשון **המג"א** הנ"ל וכן כלשון רבינו עצמו בסע' ג' הנ"ל, שעיקר הטעם הוא מכיון שמקצת אלו רואים את מקצת אלו. וזה כלול בהא דכתב בסע' ג' שהמברך יושב ביניהם ומצרפן ע"י ראייה, דלאו דוקא מברך אלא מועיל ג"כ אחר.

ומה שכתב בסע' ג' דוקא "המברך", י"ל דהוא משום הסיפא, שכתב שכיון שרואה אלו ואלו "**הרי שהוא נחשב מאלו ומאלו, שהרי מוציא את כולם ידי חובתם**", והיינו לומר שמ"מ מכיון **שרואה אלו ואלו וגם מוציאם ידי חובה הרי ודאי מצרף את כולם אע"פ שלא היה להם שמש משותף, ואע"פ שלא נכנסו על דעת כן בתחילה.** וזה החידוש של סע' ג' שלכך היה צריך לכתוב דוקא "המברך". ומטעם זה הביא הלכה זו בנפרד מההלכה דשמש שכתב בסע' א', וגם מההלכה דנכנסו על דעת כן שכתב בסע' ב', ולא קישר ביניהם אלא התחיל כמו בענין חדש "אכלו מקצתם וכו'". וכאורה מטעם זה גם **בשו"ע של הב"י** הביא דין זה בנפרד (סע' ב') ללא קשר עם הדין שלפני כן. כנלענ"ד. ודו"ק.

וכמובן שגם אם יצטרפו ע"י אחד מבני החבורה שאינו המברך [שאז צריך דוקא שנכנסו על דעת כן], צריכים כולם לשמוע את המברך, כמש"כ רבינו להדיא בסע' ד', ובשו"ע המחבר כתבו בסע' ג', שבכל אופן שמצטרפים צריכים לשמוע את קול המברך.

וכן ביאר **המ"ב** בסי' קצ"ה (סק"ה וסק"ט) כהביאור הנ"ל, והיינו שמה שהשמש מצרפם הוא אפילו כאשר הם בשני בתים ואע"פ שאינם רואים אלו את אלו (סק"ה) וציין שכן משמעות הפוסקים. ועוד כתב שכאשר המברך רואה הרי הוא מצרפן משום דהוי ליה כמקצתן רואין זא"ז (סק"ט). **ובשעה"צ** (סק"ו) **ביאר דדוקא המברך ולא אדם אחר מהחבורה**, דזה לא מהני אא"כ נכנסו **על דעת זה מתחילה**, וכתב לבאר **דבמברך עצמו מהני אף שלא נכנסו תחילה על דעת זה** משום די"ל **שמכיון שהמברך מוציא אותם ידי חובה וצריכים לו שתי החבורות א"כ נחשב כשמש המשמש אותם ומצרפן**, ע"י שרואה אלו ואלו, אף שלא נתנו דעתם לזה בתחילה. והיינו כפי שביארנו לעיל בדעת אדה"ז שדין המברך הוא דין חדש שבא ללמדנו שאף בלא התנאים של הדינים הקודמים, היינו נתינת דעתם בתחילה או שמש, מ"מ מצרפן מכיון שמוציאם, ולכן מבואר למה רבינו הדגיש טעם זה בדין זה למרות שכתב לפני כן גם הטעם שמצרפם משום ראייה[8]. ודו"ק.

---

[8] וראה **בביה"ל** שם (ד"ה שתי חבורות) שכתב לבאר שלפי דעת **הרשב"א** מהני צירוף ע"י ראייה לזימון אע"פ שאין בכל אחת מהחבורות כדי צרכן לזימון, היינו שאין בהם ג' אנשים בפני עצמם, אלא כגון ב' כאן וא' כאן, דאם רואים מצטרפים. אבל לדעת **הרשב"ש** אין דין צירוף הראייה נאמר אלא כאשר יש בלאו הכי כדי צרכן בכל אחת מהן, ואינם מחדשים דין שלזימון, דבלאו הכי התחייבו בו, אלא רק מצטרפים לאומרו יחד. [ומטעם זה חלק גם בענין הצירוף למנין דשם אין כדי צרכן ומחדשים דין ע"י צירוף זה]. ופסק הביה"ל כדברי הרשב"ש, שאין לצרף לזימון אלא כאשר יש בלא"ה כדי צרכן בכל אחת מהחבורות בפני עצמן, היינו עכ"פ ג' אנשים בכל אחת. אמנם בסי' נ"ה פסק המ"ב בסקנ"ז ובביה"ל ד"ה ולחוץ לסמוך על הרשב"א בשעת הדחק, אלא שלכתחילה יותר טוב להחמיר כיון שיש חולקין עליו, ואף הרשב"א לא כתבה אלא בלשון אפשר.
ולכאורה היה נראה לומר שיש כאן סתירה בדבריו, שהרי כאן פסק כהרשב"ש וכתב עליו דיותר מסתברא, ושם פסק כהרשב"א לסמוך עליו בשעת הדחק, משמע דעיקר הדין כהרשב"א. ויש שרצו לומר שאכן יש כאן סתירה בדעת המ"ב, ונדחקו לתרץ בכל מיני אופנים דחוקים. והאמת נ"ל שאין כאן סתירה כלל וכלל, שהרי הכא לענין זימון שיהיה בכל אחת כדי צרכה, והכא לענין תפילה שמצטרפים עשרה למנין ע"י ראייה. ואין קושי לומר שפסק כאן כהרשב"ש וכאן כהרשב"א, שהרי אין זה באותו ענין, דאילו היה סותר עצמו בעצם דין צירוף ע"י ראייה ניחא, אבל באמת בענין הצירוף ע"י ראייה גילה דעתו להדיא שעיקר הדין כהרשב"א, ומצטרפים ע"י ראייה, וכדין זימון להדיא, אבל לענין השאלה אם אפשר לצרף ב' חבורות שאין בהם ג' היינו כדי צרכן לזימון, בזה כתב בסי' קצ"ה לגלות דעתו שמסתבר יותר לומר כהרשב"ש, שרק כאשר יש בהם כדי צרכן מצטרפות. והרי לא הזכיר כלום מענין הצירוף למנין למרות שבתשובות הרשב"א והרשב"ש שהביא שם מדברים ג"כ על זה. וכן בסי' נ"ה בביה"ל שם לא הזכיר כלל את דעת הרשב"ש, ורק דעת הרשב"א ושיש לסמוך עליה בשעת הדחק. וא"כ מוכח דלא חזר בו ודלא סתר עצמו, אלא רק גילה דעתו בפרט אחד נוסף בדין צירוף זימון. ולכן הביא פוסקים נוספים שפסקו כך, ולא הזכירם לענין תפילה [רא"ה, גר"א]. וכפי שיראה המעיין בדבריו שם שכל הנידון הוא בענין כדי צרכן. ע"ש היטב.

ולכן לענייננו, בדין צירוף למנין, י"ל שפיר דמצטרפי ע"י שרואין אפילו רק אחד מבני המנין, אף שאינו הש"ץ, מכיון **שאין לך 'נכנסו על דעת זה בתחילה' יותר מזה**, דסגי אחד מהחבורה, אף שאינו הש"ץ. והרי כאן אין עסק אחר מהתפילה, דלא כבסעודה שיש עסק הסעודה, שלכן יש צורך שיכנסו על דעת זה בתחילה, ובעינן קביעות וגדר חבורה, אבל כאן אין להם עסק אחר כדי שנאמר שלא נכנסו על דעת זה בתחילה, ואינם צריכים קביעות יחד חפני הצירוף, דתחילת התאספותם אינה אלא בשביל זה שיתפללו במנין. ודו"ק.

ועוד יש לומר, דהאחד העומד ביניהם ורואה את שתי החבורות הרי הוא משמשן ולכן מצרפם, וכדין המברך בברכת הזימון. והטעם דשם הוא דוקא במברך ולא באחד משאר החבורה, י"ל כיון דכל חבורה לבדה יש בה כדי צורך זימון וא"כ אין להם יותר תועלת ושימוש באחד הרואה אותם שיצרפם [עיין הערה 8], אלא רק במברך עצמו יש להם צורך ושימוש כדי שיוציאם ידי חובת הברכה.

ועוד שהרי שם בדין זימון עיקר החיוב הוא כאשר אכלו יחד, היינו שקבעו יחד סעודה, ודי לנו בחידוש הזה שמזמנים יחד אף שלא אכלו יחד וגם לא כיוונו לזה בתחילת סעודתם ואין ביניהם קביעות סעודה, שמ"מ מהני משום שהמברך עצמו מוציאם. אבל אין להוסיף על החידוש ולומר דגם אחד אחר יצרפם דמה הטעם יש בזה, הרי יכולים לזמן כל אחד בעצמו. אבל לענייננו בצירוף עשרה למנין, אין לשתי החבורות כדי צרכן להתפלל במנין וא"כ שפיר צריכים האחד שעומד ביניהם ומצרפן ע"י ראייתו, ובלעדיו לא יכלו להצטרף למנין ולש"ץ, ולכן יש לומר שפיר דהוא משמשן. ועכ"פ בצירוף הסברא הנ"ל דנכנסו על דעת זה מתחילה, שפיר יש לומר דמצטרפים אף על ידי אחד אחר, דאף בזימון מהני בזה. ועוד בצירוף הסברא שאין דיני תפילה למדים מכל דיני זימון בדיוק, שהרי בזימון בעינן קביעות כנ"ל, ובתפילה לא בעינן. ולכן שפיר דמי לצרף ע"י ראייה בכל אופן, ואף על ידי אחד בלבד, שאינו ש"ץ. ודו"ק.

וזה עולה יפה גם עם הביאור הנ"ל בסי' נה בדין הש"ץ, כפי שביארנו לעיל.

וכן פסקו כל הפוסקים שמנינו לעיל שברואין מקצתם אלו ואלו מצטרפים, ולכאורה לא בעינן דוקא ש"ץ. וכן מבואר מדברי **המ"ב** בסי' נה (סקנ"ד) דכל הדין של הש"ץ דסע' ט"ז הוא באינו רואה אותם דמצרפן משום שנותנים עליו דעתם, אבל אח"כ כתב דאם **מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפי בכל גווני, היינו לאו דוקא בש"ץ**. ועוד כתב אח"כ (סקנ"ט) דהוי ליה להשמיע לנו ש"ץ משום גריעותא שיש בו שהרי צריך להוציא את כולם. ע"ש. ודו"ק.

ועוד יש לנו לדייק מהא דציין **רבינו** בשוה"ג בסי' נה (סט"ז, במהדורת קה"ת הערה קי"א) לדברי המג"א הנ"ל דסי' קצה, וציין זאת על המילים "במה דברים אמורים כשהעומדים בחוץ אינם נראים להעומדים בפנים", והיינו שכוונתו לומר דכיון שלמדנו משם דין רואין אלו ואלו הרי גם כאן הוא הדין שמצטרפים עי"ז, והרי בסע' זה (סט"ז) שבו ציין, אינו מיירי בש"ץ אלא בכל אחד, ולכן שוב יש לנו לומר שהוא הדין בכל אחד, והדין דהש"ץ הוא משום חידוש שיש בו, כנ"ל. ודו"ק.

והמסקנה למעשה, אם אפשר לסדר שיראו כל אחד מהתשעה את הש"ץ דוקא, עדיף שכן יעשו, כדי לצאת ידי כל הפירושים, ולא לדחוק. אבל אם אי אפשר להם לסדר באופן זה, יש על מה לסמוך בהבנת הפוסקים ודעת אדה"ז, כמו שביארנו לעיל, ויקיימו את המנין אף באופן שהעשרה אינם רואים כולם את הש"ץ אלא רואים מקצת אלו את מקצת אלו. ולא יבטלו המנין בגלל זה.

יג. אופנים אחרים שיכול לענות דברים שבקדושה

ובכל אופן, **אם יש עשרה** שנמצאים במקום אחד ומהווים מנין, או שכל אחד מהעשרה רואה את הש"ץ ומצטרף למנין, באופן זה, **כל אחד שמתווסף על עשרה אלה**, אינו צריך להקפיד לראות בדוקא את הש"ץ אלא **מספיק בזה שישמע הש"ץ כדי שיצטרף עמהם ותהיה תפילתו נחשבת לתפילה בציבור ויוצא י"ח**, ואף אם אינו רואה מקצת הציבור כלל, ואף שאינו רואה אף אחד מתוך המנין. כ"כ **אדה"ז** (סי' נה סכ"ב, וראה שם בסופו, וראה עוד סי' נז ס"ב, וראה סי' קצה ס"ד).

ויותר מזה, אף אם אינו רואה אותם כלל, ואף אם אינו שומע את הש"ץ, **אלא רק שומע את הציבור בלבד שעונים דבר שבקדושה** (קדיש, ברכו, קדושה, י"ג מידות), היינו ששומע קולם באמירת דברים שבקדושה הנאמרים בעשרה שמצטרפים כדין, **יכול לענות עמהם דברים שבקדושה לכתחילה**. כ"כ **בשו"ע** (סי' נה ס"כ) וכ"כ **אדה"ז** (שם סכ"ב, וכן בסי' נז ס"ב, ובסי' קכד סי"א).

וגם טוב שיכוון להתפלל יחד עמהם תפילת י"ח, כיון שהוא עת רצון ואין תפילתו נדחית, אע"פ שאינה מתקבלת ברצון כמו בבית הכנסת עם הציבור, כ"כ **בשו"ע** (סי' צ' ס"ט) וכ"כ **אדה"ז** (שם ס"י).

יד. הפסק ע"י טינוף, או גוי, או עבודה זרה

כתב **בשו"ע** (סי' נה ס"כ) וז"ל: "היו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול

ואולי יש לומר שזה מחדד יותר הביאור בפנים, שיש הבדל מהותי בין זימון למנין, שהרי בזימון צריך קביעות וצריך גדר של חבורה לפני הצירוף. משא"כ במנין שאין צריכים כלום כהקדמה אלא הכל מתחיל מעצם הצירוף, ואין צריכים לקיים תנאים מסויימים בשביל לגרום לצירוף. ודו"ק.

לענות, **ויי"א שצריך שלא יהא מפסיק טינוף או עכו"ם**". ע"כ. והי"א הם דברי **מהר"י אבוהב** שכתב כן ע"פ **הירושלמי** (ולפנינו ליתא) וכ"כ גם **באורחות חיים בשם רב אחא גאון**.

והנה, לשון **מהר"י אבוהב** שהובא **בב"י** הוא "אם יש באמצע מקום מטונף וכו' והוא דליכא טינוף מפסיק בהדייהו, והוא דליכא **גוי** מפסיק בהדייהו" ע"כ.

ובשו"ע (הנ"ל) כתב "טנוף או **עכו"ם**[9]". **והמג"א** (סקט"ו) פירש דהיינו שלא תהא **עבודה זרה**[10] מפסקת ביניהם, אבל עובד ע"ז, אינו מפסיק. וכ"כ **אדה"ז** (שם סכ"ב) "עבודה זרה" ונתן טעם משום "שהיא חשובה כצואה לענין זה". וסיים "ויש לחוש לדבריהם".

אבל **הלבוש והאל"ר** (סקי"ח) **והפמ"ג** (סקט"ו) **והדרך חיים** (דיני קדיש ס"ח) כתבו דצ"ל "**עובד כוכבים**[11]". וכן כתב **החיד"א במחזיק ברכה** (סקט"ו) דהיינו עובד כוכבים, והוסיף דאין חילוק בין איש לאשה. וכ"כ **בכה"ח** (סקצ"ב) בשם הרבה אחרונים שכן הוא ברור לאסור בכל גוי, וכן הוא ע"פ **הזהר הק'** (משפטים ד' קכ"ד). **ובמ"ב** (סקס"ה) הביא ב' הדעות.

ולענין דינא, כתבנו שדעת **אדה"ז** לחוש לזה, והיינו שלשון "ויש לחוש" מורה על חומרא **לכתחילה**, ופשוט שאם אי אפשר, **אין להחמיר**.

וכן שאר הפוסקים לא נקטו כן להלכה, אלא כחומרא בעלמא, כ"כ **בלבושי שרד** (סקכ"א) שכן ראוי להחמיר, אבל בשעת הדחק העושה כדעה ראשונה לא הפסיד. וכתב עוד דמשמע **דלא פסיקא ליה לשו"ע דין זה כיון שהביאו בי"א**[12], ושכן משמע **מהרמ"א** בסי' ע"ט (ס"א) דלא סבירא ליה כן, ושכ"כ **המג"א** שם (סק"ג). והיינו שר"ל שכתב הרמ"א שם "ש"ץ המתפלל וצואה בביה"כ וכו' צריך לשתוק עד שיוציאנה וכו' ואי אפשר שלא יהא אחד מן הקהל בתוך ארבע אמות של הצואה" עכ"ל. וכתב המג"א על זה "משמע דאם שום אדם אינו יושב בתוך ד' אמות של הצואה מותר להתפלל **אע"פ שהצואה מפסקת ביניהם ובין הש"ץ** יכולים להחזיר פניהם, מיהו בסי' נה ס"כ י"א דלא יענה אמן כשיש צואה מפסקת" ע"כ. וכ"כ **המ"ב** (סקס"ב) כדברי הלבו"ש הנ"ל[13].

וכ"כ **באשל אברהם בוטשאטש** (כאן) שיש **לסמוך על המג"א** כשאי אפשר לו בענין אחר, כגון שאינו יכול להתקרב לביה"כ ויש עובד ע"ז ביניהם, ומותר לענות כל דבר שבקדושה אף ברכו[14]. והוסיף שיש כאן **ספק ספיקא** שהרי הביאו השו"ע בלשון י"א שאינו מוכרע, ואף את"ל להחמיר לכתחילה, יש פלוגתא דמג"א ואל"ר בפירוש עכו"ם וכדאי המג"א לסמוך עליו שדוקא עבודה זרה ממש. ולכן בגוי שביניהם, יש לסמוך שאינו מפסיק. והוסיף שהעובדי אלילים שבזמן הזה קיי"ל **שאינם עוע"ז ממש** (ביו"ד סי' קמח סי"ב). ועוד הוסיף שאם **עתה אין הטינוף נראה לו** כגון שהוא בבית והטינוף בחוץ, וגם שאם היה יוצא **היה יכול להפוך פניו ממנו**, מהני שלא ייחשב כהפסק, ועוד כתב דעכ"פ **אין להחמיר במי רגלים או בגילוי ערוה וכודמה**, דרק בצואה וע"ז מצינו קפידא ואין להוסיף.

ועוד דבר חשוב כתב שם **הא"א**, דאם **הציבור עומד על גבי עליה וההפסק טינוף למטה**, ובקו ישר שבין הציבור ליחיד אין טינוף, אולי יש להקל. ואף שכתב רק "אולי" וגם סיים שצ"ע היטב שמא נחשב גוד אחית, מ"מ שפיר חזי לאצטרופי לכל הטעמים הנ"ל.

ומצינו עוד כמה פוסקים שכתבו כסברתו בענין שאין הטינוף נראה לו, שבאופן זה אין לחשוש, כן דעת **הגר"א** (מעשה רב סי' צז), **ובשו"ת שער שלמה** (סי' קה), **ובשו"ת מנחת אלעזר** (ח"ב סי' עב).

ולכן מכל הדברים הנ"ל, שפיר חזינן **שאין לחשוש בנידו"ד משום הימצאותם של גויים ביניהם**, שהרי אינו מוסכם להלכה, וגם אם נאמר שיש לחוש לכתחילה, מ"מ כאן אי אפשר, ואין להקפיד בזה. ועוד שהרי לחלק מהדעות הוא דוקא בעבודה זרה ממש (וכן דעת אדה"ז כנ"ל).

וכן לענין טינוף המפסיק ביניהם, חזינן שפיר דאין לחוש, מאותם הטעמים הנ"ל. ועוד שיש להוסיף בזה כמה וכמה צדדים להקל משום **המציאות של הדבר המטונף**. שהרי יש

---

[9] בחלק מהמהדורות. ראה במהדורת מכון ירושלים בהגהות והערות אות מ"ב מש"כ בזה, פירוט היסטוריית המהדורות השונות.

[10] ראשי תיבות עכו"ם יכולים להתפרש "עובד כוכבים" או "עבודת כוכבים".

[11] ויש להעיר שלפי דעה זו שמדובר אף על עובד כוכבים, לכאורה י"ל דאינו דוקא עובד עבודה זרה ממש אלא אפילו גוי שאינו עובד ע"ז, מ"מ מפסיק כיון שהלשון במקור הדין, היינו דברי מהר"י אבוהב ואורחות חיים, הוא "גוי" סתם. ומ"מ שמא כוונתם היתה לגוי עע"ז דוקא, וצ"ע.

[12] והכה"ח (סקצ"ה) חלק על הלבו"ש בזה, וכתב "שאף שהשו"ע כתבה בשם י"א מ"מ הלכה פסוקה ומוסכמת היא, שכן דרך הרב בית יוסף שדין חדש שלא מצאו בפירוש כי אם בפוסק אחד כותבו בלשון יש מי שאומר". ומ"מ הרי עדיין אפשר לומר שבשעת הדחק יודה המחבר שיש להקל, שהרי מ"מ לא קבעה כהלכה בסתם, ורק לכתחילה רוצה לחוש לדעה זו, וכידוע שכן מפרש הכה"ח עצמו בהרבה מקומות דעת השו"ע, שהביא הדעה די"א כדי לחוש לכתחילה. ועוד יש להוסיף לזה ריבוי הפוסקים שהבינו בדעת השו"ע כמו שביארנו בפנים. ועוד ראה בספר הלכה ברורה (להגר"ד יוסף שליט"א, בירור הלכה סקל"ה) שכתב אף להוכיח בדעת הרמ"א שחשש גם הוא לדין זה, משום דמש"כ בלבו"ש ובמ"ב דלא סבירא ליה כן, אינו מוכח, וראה שם מה שביאר בזה. ומ"מ הרי לנו שהרבה פוסקים הבינו כן בדעתו של הרמ"א, וכן הבין המג"א, וכן הבינו בדעת השו"ע, ולכן יש לנו שפיר לסמוך להקל, וכדברי הלבו"ש והא"א מבוטשאטש, ראה בפנים.

[13] וראה שם מש"כ בשם החיי אדם, וראה דברי הא"א להלן, וראה הערה הבאה.

[14] דלא כחיי אדם המובא במ"ב הנ"ל, וכ"כ בכה"ח סקצ"ו לדחות דבריו. ע"ש.

ספק אם בכלל יש טינוף ביניהם (היינו צואה), ואף אם יש טינוף הרי ספק אם הוא לח או יבש, דביבש מבואר בסי' ע"ט שאינו מפסיק ואין בו איסור. ועוד שהרי מבואר שם שהאיסור הוא בעיקר בצואת אדם, ואינו מצוי כלל וכלל בימינו שיש צואת אדם ברחובות (עי' ט"ז שם סק"א ופמ"ג שם, שכתבו להחמיר אף בספק אם הדרך הוא שיש שם צואה, וכתבו כגון לפני הבתים וכ"ש בחצר. אבל פשוט שהיום אין זה הדרך כלל ולכן אין להחמיר בספק). ובצואת שאר חיות, הרי צואת הכלב, שהיא המצויה יותר ברחובות, כתב עליה **בשו"ע** שם (ס"ד) שאם אין בה ריח אין צריך להרחיק. והרי זה מתייבש מהר והריח כלה מהר. ואין להחמיר בספק. ואף שכתוב שם (ס"ה) שצואת חתול היא כצואת אדם, ואסור, מ"מ הרי דרכם של החתולים לעשות צואתם בצדדים ובמקומות מוצנעים וגם דרכם לכסות צואתם, ולכן אין לחוש לזה, ואין להחמיר בספק. ועוד להוסיף צד ספק, שצריך שתהיה הצואה בדיוק בין המתפללים כדי שתפסיק ביניהם, אבל בצדדים אינה מפסיקה.

ולפי כל זה, ובצירוף הטעמים והצדדים ההלכתיים המבוארים לעיל, מובן שאין לחוש בזה כלל בנידו"ד, והיינו שיכולים להצטרף ולהתפלל במנין במרפסות בלי לחשוש לכל זה. ומ"מ יש ליזהר עדיין, דאם רואים להדיא צואה לחה וטריה שייתכן מאוד שיש בה ריח רע, הרי אם אפשר בקלות ישתדלו לכסותה או להתרחק ממנה כדי שלא תפסיק ביניהם. אבל אם הדבר כרוך בטירחה מרובה, יסמכו על הדעה הראשונה להקל, ובלבד שיהיו רחוקים ולא יריחו ריחה וגם תהיה מכוסה מעיניהם, כפי המתבאר כל דינים אלה בסי' עט, ע"ש.

טו. אם דרך הרבים מפסיקה

והנה, לאחר כל הנ"ל, עוד אחת היא משאלתנו, בענין אם דרך הרבים שעוברת ביניהם מפסיקה.

ונתבאר לעיל (אות ד') שלדעת **רבינו יונה** הרי דרך הרבים מפסיקה לצירוף חבורות לזימון, ושהוא היחיד שכתב זאת, וגם הב"י לא הביא חולק על דבריו. ואף שכתב זאת רק בדין זימון ולא בדין תפילה, מ"מ מכיון **שהרשב"א** (בדין רואים אלו את אלו, כנ"ל אות ה') **והרא"ש** (בדין הש"ץ העומד בעובי הפתח, כנ"ל אות ו') למדו מדיני זימון לדיני צירוף מנין, לכן, לכאורה, יש לנו ללמוד משם גם דין הפסק ע"י דרך הרבים, שיפסיק גם בתפילה.

אלא שיש להעיר בזה, שהרי רובם ככולם של הפוסקים שדנו בדין צירוף עשרה למנין, לא כתבו דבר זה שיהא דרך הרבים מפסיק ביניהם, ובראש ובראשונה הרשב"א והרא"ש הנ"ל, שלמדו כמה דינים מזימון ולא כתבו זאת, ואם איתא היה להם לפרש ולא לסתום.

וכן **המג"א, ואדה"ז, והפר"ח, והמטה יוסף, והמ"ב** (שהובאו לעיל אות י') **לא כתבו זאת. ורק הפמ"ג** (סי' נה סקי"ב) **כתב שרשות הרבים מפסיקה ביניהם, והוא היחיד מגדולי האחרונים שכתב כן**[15], **ולא הביא המ"ב דבריו אלו, אף**

---

[15] ויש להעיר, שנכון שהפמ"ג גדול וענק, ונכון שהתקבל בליובאוויטש ע"פ השמועה מאמירת מאדה"ז דמכריזין ברקיע שהלכה כפמ"ג, ותמיד נשמע טענה זו, אבל כאן זה לא מספיק. ואף אם נאמר שכאשר היה מול עינינו מחלוקת בין הפמ"ג לחיד"א אולי היינו מעדיפים את הפמ"ג (וכן רצו לפסוק חלק מהרבנים), מ"מ אין לשכוח ריבוי הפעמים שאדה"ז פסק שלא כהפמ"ג, ואף שנכון שבהמדו"ב ציטט אותו כמה פעמים, אבל בשו"ע בפנים הרבה פעמים לא פסק כמותו, ולא ראינו שיאמרו טענה הנ"ל בזה. ועוד שכאן יש סברא עצומה, שהרי אדה"ז השמיט כאן בתפילה דין הפסק רשות, ואף שיש שרצו לטעון דהוא משום שאדה"ז רגיל להביא רק הפוסקים שהיו לפניו מ"מ הא גופא קשיא איך אף אחד לא חשב על זה, וכן אדה"ז עצמו, והרי דברי ר' יונה הידועים מאוד, וכן הרשב"א והפר"ח ומג"א שלמדו מזימון, ובכ"ז אף אחד מהם לא חשב לכתוב דבר כל כך פשוט. [ובנוסף לזה יש להעיר ברכי הלימוד בשלחנו של רבינו הזקן, שכל דבריו מדוייקים בתכלית הדיוק, ואין לומר שהוא רק מביא ומסכם פוסקים אשר היו לפניו, שהרי במה שנוגע לנ"מ בדין, בכל מקום דרכו לטרוח ולכתוב זאת או עכ"פ לציין על כך, ואין לומר שסמך על מקום אחר].
ויש שטענו עוד שהסיבה שלא הביאו זאת הפוסקים משום שזה מקרה רחוק ולא שכיח, אבל השו"ע ושאר הפוסקים הביאו מקרים יותר דחוקים ויותר רחוקים כגון העומד על אסקופת הדלת אם כלפנים או כלחוץ, וכי לא יכול היה לזוז קצת ולהיכנס, ובכ"ז יש סעיף שלם על זה, ובכ"ז לא הביאו דבר כה פשוט וכה נצרך שהוא יותר שכיח, היינו ענין רשות הרבים המפסיק. והרי חשוב לדעת איך עומדים האנשים, אם צמודים אם רחוקים, אחד מהשני או מהש"ץ, אולי יש מעבר של רבים באמצע וכו'. **אלא ודאי שהוא בדוקא שלא הביאוהו, ומשום דפשוט דלית לן בה.** ולא היו צריכים לחכות לפמ"ג שיחדש זאת. והרי הב"י לא הביא כלל את הרשב"א אלא הביא את האורחות חיים בשם רב האי גאון, ושם לא כתב בלשון 'אפשר' אלא הוא פסק ברור בלי ספק שמצטרפים בראייה, ולכן לא הביא את הרשב"א (למרות שמביא דבריו מאותה תשובה בסעיפים הצמודים).
ואדה"ז לומד כך בפשטות דהעיקר שמראה פניו, וא"כ חזינן שפיר דלא למדו זאת רק מזימון. ולכן אין לדמות לזימון בכל פרטיו.
ועוד שבהמשך מדובר ששומע הקהל אפילו בכמה בתים הפסק, ובכל זאת לא כתבו מקרה פשוט של רה"ר המפסיק בינהם שלא יצטרפו בגלל זה.
ולכן חזינן שפיר שזה שלא הדגישו הפוסקים כלל בשום מקום ענין זה דרשות הרבים המפסיק, ורק כתבו שהעיקר שהראייה מחברת בינהם, היא השמטה מכוונת ובדוקא. שהרי זה פלא ויש בזה סברא עצומה.
וגם אלו שרצו להחמיר מודים שזה פלא עצום ושיש בזה סברא עצומה, ובעיקר בדברי אדה"ז, ואין להם תירוץ אחר על זה, אלא שהם טוענים שאי אפשר ע"פ סברא לחדש ולהיכנס לספק ברכה לבטלה נגד הפמ"ג. אבל מכל הנ"ל חזינן שפיר שאין זה נקרא לחדש אלא זהו פשט ההלכה לכל הפוסקים, וכן דעת אדה"ז, ולכן

שהביא ממנו ריבוי פרטים אחרים להלכה (ואף מאותו סקי"ב של הפמ"ג) בדינים אלו דצירוף עשרה (סי' נה סי"ג - כ').

וכן **אדה"ז**, אף שכתב בסי' קצ"ה (ס"א) בדין זימון שמפסיק דרך הרבים ביניהם ואינם יכולים להצטרף אף על ידי ראייה, מ"מ לא כתב זאת בסי' נה בדיני צירוף עשרה, אלא רק כתב (סכ"ב) "שאין מחיצה של ברזל מפסיקה וכו' וי"א שצואה וע"ז וכו'" אבל לא כתב "דרך הרבים". וא"כ משמע להדיא דלא למד מהתם להכא דין זה.

והנה, **החיד"א** (במחזיק ברכה סקי"א, הובא בשע"ת סקט"ו) כתב **להדיא** שאף שיש מעבר לרבים ביניהם מ"מ מצטרפים כדין מראה פניו דרך החלון[16], ויש לסמוך על הפוסקים כדי שלא יתבטלו מקדיש וקדושה. ע"ש.

וי"ל הביאור בזה, דהרי שורש הדין דהפסק דרך הרבים הוא **במס' ב"ב** כמבואר לעיל (אות ג'), ושם לא מנו לענין זימון ולא לענין תפילה. אבל מנו כמה וכמה דברים אחרם שבהם מפסיק רשות הרבים. ועוד שהרי **מהרשב"ם** שם בסוגיא (שם נה ע"א וע"ב, נו ע"א) מבואר היטב מאי טעמא מפסיק בדינים אלו, משום דניכר שיש כאן הפסק וחילוק, כגון בחיוב פאה שניכר שיש כאן ב' שדות על ידי שעובר דרך הרבים ביניהם, וכן לשאר הדינים המבוארים שם, ע"ש בדבריו[17].

ולכן י"ל, דהטעם שרבינו יונה למד דין זה בזימון הוא ג"כ משום שניכר שיש כאן הפסק וחילוק בין ב' החבורות, שהרי כל שורש דין הזימון אינו אלא בג' שאכלו וקבעו **יחד** דוקא, ועוד שכאן יכלו כל חבורה לברך בפני עצמם, ודי לנו בהיתרים שנאמרו להדיא בצירופם אף כאשר לא אכלו יחד,

ואין אנו יכולים לחדש עוד היתר דהפסק רשות הרבים, שהרי לא פירשו זאת **במס' ברכות** (כמבואר לעיל באות ה') והרי יש כאן הפסק וחילוק גדול ביניהם כאשר דרך הרבים עובר ביניהם. והרי חלק מהראשונים (כן דעת הרמב"ן שם מה. ד"ה לפיכך, ועיין בביה"ל סי' קצה ד"ה שתי חבורות דלא קיי"ל כוותיה) החמירו אף בהיתרים שנאמרו להדיא בזימון, ולא קיבלו כלל ההיתר דרואין אלו את אלו, וכ"ש שלא יחדשו כאן היתר נוסף. וי"ל שהוא הטעם שבדיני צירוף לזימון מצינן כמה וכמה הגבלות, כגון שיכנסו על דעת זה מתחילה או שיהיה דוקא שמש שמחבר ביניהם וכו' כמבואר לעיל (אות י"ב), משום דהוא חידוש גדול לומר שב' חבורות שלא אכלו יחד ממש, יוכלו להצטרף לזימון. ואין לחדש יותר.

אבל בדין צירוף למנין, אין סברא לומר שדרך הרבים מחלק ביניהם, שהרי במה יהיה ניכר שיש כאן הפסק וחילוק לענין הצירוף. ואין זה כדין זימון, דשם עצם הדין אינו אלא בג' שאכלו יחד וקבעו יחד סעודתם, כנ"ל, ואחר כך באה פעולת הזימון, לאחר מעשה האכילה, והיינו דהזימון תלוי באופן מעשה האכילה שהיה לפני כן. אבל כאן בצירוף עשרה למנין אין זה תלוי בדבר שהיה לפני ולא שום מעשה אחר, ולא בעינן קביעות, אלא באותו רגע ממש שרוצים להצטרף כדי להתפלל, כאן ועכשיו מתחילה פעולת הצירוף, ואין זה תלוי בדבר אחר. וגם מצד הדין הרי דין הצירוף עצמו מתחיל מאותו רגע, דעכשיו עומדים להתפלל ורוצים להצטרף. וכיון שביארנו לעיל שמהני צירוף ע"י ראייה להלכה, וכן נקטינן למעשה, א"כ למה נאמר שתפסיק ביניהם רשות הרבים, הרי אינו ניכר כאן ההפסק והחילוק שנעשה עי"ז. וא"כ למה נחדש עוד הגבלה שלא כתבוה הפוסקים[18] (פרט לפמ"ג כנ"ל).

יש לנו לסמוך על זה בשופי, שהרי דוקא הפמ"ג הוא העומד כאן בגדר חידוש. כנלענ"ד. ודו"ק.

[16] ויש שרצו לפרש דברי החיד"א שכוונתו לומר "שאף שיש דרך של רבים ביניהם ולכאורה יכלו לצאת שם להתפלל, מ"מ כיון שהמקום היה צר לא יכלו לצאת לשם". ולא נ"ל כלל לפרש כן דבריו שהרי וכי אין עוד מקומות יותר מרווחים בסביבתם. אלא שמכיון שהמקום היחיד שמותר להם לצאת אליו הוא צר לכן לא אמר להם לצאת לשם. ובכ"ז התיר. והרי סוף סוף דרך הרבים עוברת ביניהם, וא"כ שפיר י"ל שהתיר אף בזה. ונדמה שעוד אחרונים למדו כן.

[17] א) נה ע"א ד"ה אבל לענין, דמהלשון שכתב בסוף "וסברא בעלמא הוא דחזקה מעלייתא בעינן שיחזיק בכל השדות" ניתן לדייק שההפסק הועיל בזה ששתי השדות נחלקות על ידו, ולכן בעינן שיחזיק בשניהם, ובלי ההפסק היה מספיק בזה שהחזיק בשדה אחת בלבד. והסברא היא שניכר שיש כאן הפסק וחילוק. ב) נה ע"ב ד"ה וחכמים מטמאים, חזינן להדיא דכאשר אין סברא לחלק משום שלא מועיל אותו הפסק לשנות הדין, ואין ניכר ההפסק והחילוק לגבי אותו דין, אז חכמים לא מחשיבים ההפסק כמחלק רשויות. ג) שם ד"ה ספק ביאה טהור, גם שם הוא כנ"ל, ועוד דמבואר היטב דבדיני הוצאת שבת כיון שהחשיבות היא הרשות מצד חשיבת בני אדם לכן נחלקו בזה אם מועיל ההפסק לחלק הרשויות או לא. ד) נו ע"א עיין היטב בארבעת הדיבורים הראשונים שגם כאן צריך סברא חזקה כדי לחלק בין הרשויות כגון אם יש חיוב חטאת או לא.
ולכן מכל הנ"ל ברור הדבר שרק כאשר יש נ"מ בדין או סברא חזקה לחלק משום שניכר ההפסק והחילוק, רק אז אמרינן שרשות הרבים (או דרך הרבים) מפסיק בין הרשויות. ע"ש היטב. ודו"ק.

[18] וגם בפסק"ת אות כ"ב לא כתב אלא בלשון "ראוי ליזהר" שלא תפסיק רשות ביניהם, והוא ע"פ תשובות האחרונים שציין אליהם שם, ומובן שאין הדבר מבוסס כל צרכו, ולא כתבוהו גדולי האחרונים, פרט לפמ"ג כנ"ל, וזה אומר דורשני, ולכאורה פשיטא דלית לן בה, כבפנים. ודו"ק.

והנה כמה ת"ח העירו על דברינו שתי הערות בכללות, א' דאם לומדים תפילה מזימון א"כ זה כולל כל הפרטים ולכן גם ענין הפסק דרך הרבים קיים בדיני תפילה. ב' דכיוון שמצינו פמ"ג שכתב כן להדיא מוכרחים אנו לומר כן בדעת אדה"ז. הנה לענ"ד כל זה אינו ואין ממשות בטענות אלה.
דהנה בדעת ר' יונה שדרך הרבים מפסקת ביניהם לענין זימון, י"ל שגם לדידיה הוא חידוש גדול, דאף שמצטרפין ע"י ראייה מ"מ דרך הרבים מפסיקה ביניהם, דלדעתו לא יכול להיות שיש בזה צירוף, שהרי ראינו כמה וכמה דינים שבהם מפסיק דרך הרבים, כגון בנכסי הגר (ב"ב שם) שאף כשקנה נכס אחד קנה כל נכסיו

ועוד יש להוסיף לכל זה מסברא, שהרי כמו שמבואר בדיני רשויות, שמעל לעשרה טפחים לא הוי רשות הרבים אלא מקום פטור, א"כ גם כאן בענין התפילה במרפסות, כיון שרובן ככולן של המרפסות הן למעלה מעשרה טפחים, י"ל שהאוויר שביניהם אינו מפסיק דאינו אוויר של רשות הרבים. כנלענ"ד. ודו"ק.

***

טז. העולה מכל הנ"ל למעשה

ההכרעה למעשה:

א) אפשר לצרף עשרה למנין ע"י ראייה, גם כאשר הם עומדים ברשויות נפרדות, ורואים אלו ואלו. ודבר זה נכון הן לבני אשכנז, הן לאנ"ש, והן לבני ספרד (שיש להם לסמוך על הבנת הפר"ח והמטה יוסף ושאר פוסקים בהבנת השו"ע).

ואם ישנם כבר עשרה אנשים המהווים מנין יחד, סגי בזה שרואה אחד מהם או אפילו שאינו רואה אלא שומע את הש"ץ ונחשב מתפלל עם הציבור.
ואם שומע קול הציבור שעונה דברים שבקדושה יכול לענות עמהם, אף שאינו רואה אותם ואינו שומע את הש"ץ [וראה לעיל באות י"ג].

ב) עשרה האנשים המהווים את המנין, לכתחילה, צריכים לראות כל אחד מהם דוקא את הש"ץ. ואם הדבר אינו אפשרי, יסתפקו בזה שרואים מקצתם את מקצתם, ולא יבטלו מנין בגלל זה.

ג) אין לחוש להפסק ע"ז, גם אם נודע שיש שם ע"ז ממש, דיש לסמוך על הפוסקים שכתבו שאין זה אלא זהירות לכת'. וכן הדין בצואה, דאין לחוש כלל.

ד) גם אם רשות הרבים מפרידה ביניהם, אין לחוש להפסק משום זה, שהרי לא כתבוהו הפוסקים, ואין לזה אחיזה

מ"מ אם דרך הרבים מפסיקה ביניהם לא קנה הכל, ועיין היטב בפי' רשב"ם בסוגיא שם. והיעב"ץ (כסא שן לה פרק המזמן סע' ח') הביא דברי ר' יונה כמסתפק. ומה שאדה"ז הביאו בפשטות בדין זימון ומשמע דסבר כמותו זה מצד הדין המיוחד של זימון שמצריך דוקא שיאכלו ויקבעו "כאחד".
והנה, בענין שינוי מקום סעודה (סי' קעח ס"א) רואים שאדה"ז כתב שראיה מועילה רק מבית לחצר ולא כתב מבית לבית. וכתב על זה הקצוה"ש (סי' נז סק"ב) שודאי שהכוונה היא שגם מבית לבית מועיל, כי לומדים זאת מקידוש במקום סעודה דשם מועיל מבית לבית, ושם (סי' רעג ס"ב) כתב זאת רבינו בפירוש, וקידוש גופא לומדים מזימון. ע"כ. ולכן ברור שראייה מועילה בשינוי מקום בסעודה גם מבית לבית, וגם זה מותנה בתנאי שאין דרך הרבים מפסיקה ביניהם, שהרי למדנו זאת מזימון, וכאן הסברא נותנת לומר שלמדנו כל הדינים הנאמרים בזימון לדיני שינוי מקום שהרי הא והא בסעודה עסקי. ואעפ"כ לא כתב אדה"ז אלא רק "מבית לחצר" ולא מבית לבית. וצריך להבין למה לא פירט שאר הדינים הנלדים מזימון.
וי"ל הטעם שהרי הט"ז שם (סק"ט) כתב שבאוכל בגן שאינו מוקף מחיצות אינו מועיל זה שרואה מקומו הראשון אם הולך מאילן לאילן כיוון שהוא כמו מבית לבית. וכן החמיר אדה"ז (שם ס"ט) משום שספק ברכות להקל.
ותמה ע"ז הפמ"ג שם דאיך יתכן שלא יועיל, הרי למדנו מדין זימון לכאן, וא"כ זה כולל אף ההיתר דע"י ראיה.
והרי לנו שאדה"ז אע"פ שלמד מדיני זימון דמועיל ראייה לכל העניינים שבסעודה, וכמש"כ גם לגבי קידוש במקום סעודה בסי' רעג "כפי שמועיל לענין זימון כמ"ש בסי' קצה" עכ"ל, הנה מ"מ בענין הנ"ל דאילנות כתב כמו הט"ז, ולכן כתב שראייה אינה מועילה אלא מבית לחצר ולא מבית לבית.
וא"כ מזה מוכח, א' הפמ"ג לשיטתיה אזליה בכל דוכתא, היינו שלומד מזימון לכל דבר ולכל דין כחדא מחתא, בין לקולא בין לחומרא. ב' שיטת אדה"ז עולה להדיא שלא למד מזימון לכל מקום ולכל דבר, אלא שבאופן כללי לשיטתו יש ללמוד דין ראייה מזימון אלא שלימוד זה מוגבל למקרים מסויימים, ובדינים אחרים אין משווים עם דין ראייה של זימון, וכל ענין לגופו.
והסברא הכללית היא שבזימון הרי יש כאן חילוק רשויות במקום שמלכתחילה מעיקרא דדינא היו צריכים לשבת כולם יחד ולקבוע סעודה יחדיו בלי להתחלק, ואעפ"כ התחדש לנו הדין של צירוף ע"י ראייה, וא"כ מובן שחידוש זה מוגבל ודיו למקומו, ולכן במקום שעובר דרך הרבים לית לן חידוש זה, שהרי כאן אין רק צירוף חבורות אלא צירוף שתי רשויות שונות ונפרדות לגמרי, וזהו חידוש יותר גדול שלא מצינו לו מקור להיתר, לכן ברור לר' יונה שאינו מועיל. ולכן בקידוש למד הכל מזימון, כיון שגם שם מדובר בענייני אכילה שצריכים קביעות מקום ותקנו חז"ל שיהיה הקידוש דוקא במקום סעודה, ולכן מובן בפשטות שגם בזה מפסיק רשות הרבים. ולכן גם ציין לזימון בדיני קידוש על דין זה דרה"ר המפסיקה, וק"ל ודו"ק.
אבל בדיני תפילה אף שציין בשוה"ג לסי' קצה אין זה אלא על עצם דין צירוף על ידי ראייה, ולא בענין רשות הרבים כי לא הזכיר מזה כלל בכל דיני הצירוף לתפילה. והטעם בפשטות הוא כיון שאין ענין של קביעות ואין מדובר בצירוף רשויות אלא בצירוף מנין על ידי ראייה בלבד, ובזה מועיל אע"פ שיש רה"ר ביניהם. וק"ל.
ועוד אפשר להוכיח ההבדל בין דיני זימון לדיני תפילה, שהרי בסוגיא בברכות גבי זימון נאמר שגם בחדר אחד לא מהני בלא רואים זא"ז, ולשיטות כמה ראשונים כל דין אינו אלא בחדר אחד דוקא ולא בין שני חדרים או שני בתים. והרי בתפילה להדיא אמרו שמועיל בחדר אחד אע"פ שאין רואים אלו את אלו כלל, וכ"כ בשו"ע סי' נה סי"ג ע"פ הבנתם של חלק גדול מהפוסקים, כמשנ"ת לעיל. וא"כ חזינן להדיא שיש הבדלים במהות הצירוף בין שני הדינים. וד"ל.

ומקור. ולכן יכולים להצטרף אף משני צדדי הרחוב, ע"י ראייה כנ"ל.

ויהי רצון שתיכף ומיד נוכל להתפלל בבתי הכנסת ובתי המדרשות בלי הגבלות, ויעביר ה' כל מגיפה ומחלה מקרב עמו, עם קדוש, האחוזים בתורתו ומצוותיו אף בעת צרה, ומתוך מסירות נפש, ובזכותה נגאל תיכף ומיד, ונוכל להתפלל בכל בתי הכנסת המחוברים יחדיו בירושלים הבנויה, ובבית מקדשנו ותפארתנו, ונקריב שם עולות וזבחים שהתפילות במקומם תקנום, בב"א.

קיצור המהלך

א. למדנו (פסחים פה, ב) שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, ולכן יכול כל אחד לענות דברים שבקדושה יחד עם מנין שאומרים אותם, אפילו אם נמצא בחוץ ואינו רואה את המנין אלא רק שומע אותם. אבל אינו יכול להצטרף אליהם להיחשב אחד מהעשרה. זו דעת התוס', ודלא כרש"י שסובר שאפילו אחד שנמצא בתוך עובי הדלת כלפי חוץ יכול להצטרף אליהם. וכן נפסק בשו"ע (סי נה סי"ג וס"ב).
וביארנו שכל זה מדובר כשאינם רואים אותו, אבל כאשר רואים אותו מצטרף, אפילו מי שנמצא לגמרי בחוץ, בחצר ביה"כ ומראה פניו להעומדים בפנים מצטרף עמהם להיות אחד מהעשרה המהווים את המנין.

ב. ועוד למדנו (עירובין צב:) דין חצרות הנגררות, שהחצר הקטנה נגררת אחר הגדולה כאשר הרוב בגדולה. והוא הדין בש"ץ שרק כאשר הוא בקטנה נגרר אחר הציבור שבגדולה ומוציאם ידי חובה, ולא להיפך, דאין רוב נגררים אחר מיעוט אפילו אם הוא ש"ץ. וכן פסק בשו"ע (סי' נה סט"ז–י"ז).
והערנו אשר לכאורה טעם כפל ההלכות בגמ' ובשו"ע הוא לאפוקי הו"א לומר שהש"ץ גרע טפי שהרי צריך להוציא אותם ידי חובה ולכן אינו מוציאם, קמ"ל שכן.

ג. עוד למדנו (ב"ב נה.) שיש דינים בהם נחשב דרך הרבים הפסק ומחלק בין שתי רשויות. והערנו שדין זה לא נאמר לענין תפילה.

ד. למדנו גם (ברכות נ.) דין צירוף לזימון שמצטרפות שתי חבורות בשתי בתים ע"י ראייה, והוא שיראו מקצת אלו את אלו או שהשמש ביניהם, וגם שישמעו כולם את המברך. ור' יונה למד שרשות הרבים מפסיק ביניהם ואינן מצטרפים אפילו רואים אלו את אלו. ולמד זאת מב"ב הנ"ל. והשו"ע (סי' קצה ס"א) הביא דעתו בשם יש מי שאומר, והרבה אחרונים פסקו כן להלכה, וביארו שכן דעת השו"ע להלכה משום שאין עליו חולק ובגלל שהוא יחיד כתב בשם יש מי שאומר. וכן פסק אדה"ז (שם).

ה. כמה פוסקים כתבו שיש דין צירוף למנין ע"י ראייה בלבד. כ"כ הב"י (סי' נה סי"ד) בשם האורחות חיים, וביארנו שכן דעת מהר"י אבוהב שהביא הב"י שם. וכ"כ בשו"ע (שם) שהמראה פניו מצטרף אליהם. וכ"פ המג"א (שם סקי"ב) ואדה"ז (שם סט"ז).

ו. הרא"ש כתב שהש"ץ העומד בפתח, מצרף את כולם ומוציאם ידי חובה. והב"י כתב שלמד זאת מדין צירוף בזימון כנ"ל. וכ"פ בשו"ע (שם סט"ו). ואדה"ז (סי"ז) כתב הטעם משום דרואה אלו ואלו. ופוסקים אחרים כתבו דאף שאינו רואה אותם מ"מ מוציאם כיון שכולם נותנים עליו דעתם (פמ"ג, מ"ב).

ז. הרשב"א ומהר"י אבוהב כתבו דין ביטול התיבה של הבי"כ שמי שעליה מצטרף כיון שהיא תשמיש של ביה"כ ובטילה וטפילה לו. וכ"פ בשו"ע (סי"ט). והאחרונים ביארו דהוא הדין

אם רואה אותם מצטרף ע"י ראייה, אלא שיש כאן חידוש יותר שמצטרף אף שאינו רואה (מג"א, אדה"ז, פר"ח, פמ"ג). והמ"ב כתב לחשוש לכתחילה למחמירים שאין צירוף ע"י ראייה. וביאר הטעם בביה"ל משום שהרשב"א כתבה רק בלשון אפשר.

ח. נחלקו הרשב"א והרשב"ש בדין צירוף ראייה. דלרשב"א מצטרפים ע"י ראייה למנין. ולרשב"ש אינו, דרק בזימון שיש בהם כדי צרכן בכל אחת מצטרפים. ולדעתו אין אפשרות להצטרף אא"כ עומדים כל העשרה במקום אחד ממש.

ט. הרבה אחרונים פסקו כהרשב"ש, ואף ביארו כן דעת השו"ע, והם השכנה"ג, החיד"א, הגר"א, אל"ר, זרע אמת, מאמר מרדכי, שלמי ציבור, כה"ח. וביארו כל סעיפי השו"ע באופן שאין היתר כלל של צירוף ע"י ראייה בלבד, ומש"כ בדין מראה פניו בחלון ביארו דהיינו שמכניס ראשו לתוך עובי החלון. ולפי זה אין היתר כלל למנין במרפסות. וכ"פ הרב יצחק יוסף שליט"א והרב דוד יוסף שליט"א.

י. אולם רבו ג"כ דעת המתירים צירוף ע"י ראייה, שפסקו כהרשב"א והאורחות חיים, והם המג"א, ואדה"ז, והפר"ח, והמטה יוסף, והפמ"ג. וכל סעיפי השו"ע מתבארים לדעתם באופן שאין רואים אלו את אלו, כי כאשר רואים מצטרפים ממילא. ולכן ע"פ דעתם מותר להתפלל במנין המרפסות.

יא. ביארנו שע"פ המתירים ניתן להצטרף למנין אפילו ע"י ראיית מקצת ואין צריך לראות את כל שאר התשעה של המנין. וביארנו הטעם שכתבו דין הצירוף ע"י הש"ץ כדי ללמדנו חידוש יותר גדול, שהוא מוציא אותם אע"פ שאינו רואה אותם כיון שנותנים דעתם עליו.

יב. חקרנו בדעת אדה"ז מה ביאור הענין. ולמסקנה י"ל שבדין צירוף למנין שפיר מהני צירוף על ידי ראיית אחד בלבד, ואף שאינו ש"ץ. ובזימון הוא גדר מיוחד משום שצריך שם קביעות בחבורה של ג'. ולכן שם לא מהני רק ראייה של אחד אלא בעינן תנאים נוספים (נכנסו על דעת כן, שמש וכו'), אבל ביארנו שאם המברך עצמו רואה אלו ואלו הרי הוא מצרפם ללא שום תנאים, כיון שהוא משמשם ויש צורך בו. וכן לענין תפילה שאותו אחד המצרף על ידי ראייה יש צורך בו, ומשמש אותם, ועוד שזה כאילו נכנסו על דעת זה מתחילה. ולמסקנה, לכתחילה ישתדלו לראות הש"ץ תשעה אנשים, אבל בשעת הדחק יש לסמוך על זה ולא לבטל המנין בשביל זה.

יג. ביארנו אופנים אחרים שיכול לענות דברים שבקדושה יחד עם הציבור. ראה שם.

יד. אין לחוש משום דבר המטונף או משום גוי הנמצא למטה בין המרפסות. גם מטעמים הלכתיים וגם מטעמים של מציאות. והיינו דהרבה פוסקים כתבו שאין זו אלא חומרא לכתחילה ודיעבד אין לחוש (וכן דעת אדה"ז), ועוד כמה צדדים להקל. וכן אין לחוש אלא דוקא בע"ז ממש לחלק מהפוסקים (וכן אדה"ז). וגם במציאות, הרי זה ספק שיש, ושהוא לח, ושהוא בדיוק ביניהם, ועוד כמה דברים. לכן אין לחוש משום זה, אא"כ רואין טינוף להדיא, שיש לכסותו או להתרחק אם אפשר.

טו. ביארנו שאין לחוש להפסק דרך הרבים ביניהם, כיון שאינו שייך לענין צירוף למנין, ורק בזימון אמרו זאת. ועוד שכל הפוסקים לא הביאו דין זה כלל, רק הפמ"ג הוא יחדאה בזה. וכן אדה"ז לא הביא בדין תפילה אף שהביא בדין זימון. ולכן לית לן בה.

טז. סיכמנו הדינים העולים למעשה מכל הנ"ל. ראה שם.